

6 ŞUBAT 2023

DEPREMLERİNİN
İKİNCİ YILI DEĞERLENDİRMESİ

Bilim ve Teknik için
tmmob
var!

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN ÜZERİNDEN İKİ YIL GEÇTİ...

TMMOB 6 ŞUBAT 2023
KAHRAMANMARAŞ DEPREMLERİ
İKİNCİ YIL DEĞERLENDİRMESİ

İçindekiler	
SUNUŞ	5
6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN ÜZERİNDEN İKİ YIL GEÇTİ	7
6 Şubat Depremlerinin Özellikleri	9
Türkiye Yapı Kalitesi ile Bu Ölçekte Büyük Bir Depreme Hazırlıklı mıydı?	12
Yapı Denetimi: Kamucu Bir Modelin Gerekliliği	16
Büyük Depremi İlk Günlerinde Ne Durumdaydık!	18
Depremi Ardından TMMOB'nin İlk Değerlendirmeleri	19
Türkiye Acil Müdahale Açısından Bu Ölçekte Büyük Bir Depreme Hazırlıklı mıydı?	21
Türkiye Afet Müdahale Planı'nın Kapsamı	21
Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) Neden İşletilemedi?	23
Depremi Ardından İlk Günler	27
Depremi Üzerinden Geçen 8 Ay	28
Bir Yılın Ardından Yıkım, İhmaller ve Çözumsuzlük	29
Söylemekten Vazgeçmeyeceğiz: İkinci Yılın Sonunda da Halen Enkaz Altındayız!	30
Geçici Barınma Alanlarında Yaşamın Sürdürülmesi: Sosyal Çöküntü ve Bütüncül Planlama Gerekliliği	43
Geçici Barınma Alanlarında İki Yıldır Derinleşen Sorunlar	43
<i>Barınma Alanlarının Fiziksel Yetersizliği:</i>	43
<i>Toplumsal Çöküş ve Psikolojik Etkiler:</i>	43
<i>Ekonomik Yıkım ve Göç:</i>	44
<i>Bütüncül Planlama Eksikliği:</i>	44
<i>Çaresizlik ve Zorunluluk "Depremkondular":</i>	44
<i>Acil Toplanma Alanları ve Yeşil Alanların Ortadan Kaldırılması:</i>	44
Rezerv Yapı Alanlarının Kullanımı ve Eksiklikler	45
Bölgesel Planlama ve Kent Ekonomisi: Mikro Ölçekli Müdahalelerle Makro Sorunlar Çözülmez	45
Ulaşım, İletişim ve Haberleşme	46
Tarihi, Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması ve Yeniden İnşası	47
Doğal Sit Alanlarında Hafriyat Dökümlerinin Yarattığı Ekolojik Tahribat	49
Depremlerin Tarımsal Hasarı ve Ekonomik Boyutu	50
Tarımsal Üretimin Sürdürülebilirliği ve Tarım Alanlarının Kaybı	50

<i>Bölgede Yeniden İnşa Çalışmaları ve Tarım Alanları:</i>	51
<i>Tarım Alanlarındaki Fiziksel Zararlar:</i>	51
<i>Çiftçilere Destek ve Yeniden Yapılanma Çabaları:</i>	51
<i>Gıda Fiyatlarındaki Artış:</i>	51
<i>Bölgede Yeni Tarım Teknolojileri:</i>	52
<i>İklim Değişikliği ve Tarım Üzerindeki Etkiler:</i>	52
<i>Su Kaynaklarının Yönetimi ve Sıkıntılar:</i>	52
<i>Tarımda Çeşitlilik ve Alternatif Üretim Modelleri:</i>	52
<i>Depremın Hayvancılık Üzerindeki Etkileri:</i>	52
<i>Kırsal Alandaki Göç ve İşgücü Kaybı:</i>	52
<i>Gıda Güvenliği ve İhracat:</i>	53
<i>Kimyasal İlacın ve Gübrenin Temini ve Kullanımı:</i>	53
<i>Yerel Tarımın Yükselişi:</i>	53
<i>Afet Eğitimi ve Tarımda Afet Yönetimi:</i>	53
<i>Kırsal Kalkınma ve Altyapı Yatırımları:</i>	53
<i>Kırsal Yerleşim Yatırımları:</i>	53
<i>Siyasi Sorumluluk: Felaketin Faturası Kime Kesilecek?</i>	54
<i>Hangi Kararlar Depremi Bir Felakete Dönüştürdü?</i>	54
<i>Adalet Yerini Bulacak mı?</i>	55

Şekil 1- 6 Şubat 2023'te meydana gelen ana şokların harita üzerindeki konumları.	8
Şekil 2- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca tüm Türkiye ve yakın çevresinde meydana gelen büyüklükleri 4 ve üzeri olan depremlerin konumları.	10
Şekil 3- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca bölgede meydana gelen depremlerin büyüklüklerinin zamansal değişimi. (renkler derinlikle ilişkilendirilmiştir)	12
Şekil 4- Hatay- Antakya 2021 (uydu görüntüsü)	31
Şekil 5- Hatay Antakya- 10 Şubat 2023 (uydu görüntüsü).....	31
Şekil 6- Hatay Antakya- Mart 2024 (uydu görüntüsü)	32
Şekil 7-Kahramanmaraş- Nisan 2022 (uydu görüntüsü).....	33
Şekil 8-Kahramanmaraş- 15 Şubat 2023 (uydu görüntüsü)	33
Şekil 9-Kahramanmaraş- Ekim 2024 (uydu görüntüsü)	34
Şekil 10- Adıyaman- Ekim 2022 (uydu görüntüsü)	35
Şekil 11- Adıyaman- Haziran 2023 (uydu görüntüsü)	35
Şekil 12- Adıyaman- Eylül 2024 (uydu görüntüsü).....	36
Şekil 13- Gaziantep Nurdağı- Mart 2022 (uydu görüntüsü).....	37
Şekil 14- Gaziantep Nurdağı- Mart 2023 (uydu görüntüsü).....	37
Şekil 15- Gaziantep Nurdağı- Kasım 2024 (uydu görüntüsü)	38
Şekil 16- Gaziantep İslahiye- Aralık 2022 (uydu görüntüsü).....	38
Şekil 17- Gaziantep İslahiye- 8 Şubat 2022 (uydu görüntüsü).....	39
Şekil 18Gaziantep İslahiye- Nisan 2024 (uydu görüntüsü).....	39
Şekil 19-Malatya- Temmuz 2022 (uydu görüntüsü)	40
Şekil 20-Malatya- Haziran 2023 (uydu görüntüsü)	40
Şekil 21-Malatya- Eylül 2024 (uydu görüntüsü).....	41
Şekil 22- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca bölgede meydana gelen depremlerin büyüklük dağılımları	57

Tablo 1- 6 Şubat 2023 tarihinden günümüze kadar bölgede meydana gelen depremlerin büyüklüklerine göre sayısı	12
Tablo 2- Depremden etkilenen 11 kent için İmar Affı kapsamında alınan yapı kayıt belgesi ile depremde yıkılan ve hasarlı bina sayıları	15
Tablo 3- Deprem bölgesindeki hasarlı yapı sayıları	15
Tablo 4. Destek il grupları	26

SUNUŞ

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri ve 20 Şubat 2023 Hatay Depremlerinin üzerinden iki yıl geçti. Birliğimiz, bağlı Odalarımız ve tüm birimlerimiz deprem sonrası ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik önerilerinin dikkate alınması için iki yıldır ısrarlı çabalarını sürdürmektedir.

Yurttaşlarımızın maruz bırakıldığı afet ve afet sonrası yaşananlara baktığımızda, her geçen gün derinleşen, neredeyse çözümsüzlüğe itilen sorunları görüyoruz. Depremden etkilenen yurttaşların uzun zamandır yalnız bırakıldığına, yaraların kişisel çabalarla sarılmaya çalışıldığına şahit oluyoruz. Günlük yaşamlarını devam ettirebilmek için en temel ihtiyaçlarını karşılamada çaresiz kalan insanlar, devletten bekledikleri çözümü kendileri üretmek zorunda kalıyor. Bölgede depremden etkilenen yurttaşların temel insan hakkı olan barınma sorununun yanı sıra temiz su ve gıdaya, sağlık hizmetlerinden eğitim gibi birçok yaşamsal kamu hizmetlerine erişiminde zorluklar katlanarak artıyor.

Bizler bu raporu hazırlarken, siyasal iktidar tarafından “Asrın Felaketi” olarak adlandırılan ve iki yıldır “İnşa ve İhya Çalışmaları” başlığıyla yürütülen kampanyayı ibretle izlemeye devam ediyoruz. Kampanya ile yürütülen inşa çalışmalarıyla oluşturulan yeni iskân alanlarında yaşam alanı sorunu salt barınmaya indirgenmiştir. Bu uygulamalarda bölgesel, kentsel ve yerel düzeylerde sosyo-ekonomik ve mekânsal ilişkileri gözetilen bütüncül planlama yerine münferit toplu konut projeleri, tarihi, kültürel değerlere ve yerel yaşam biçimlerine saygılı yeni yerleşim alanları yerine geçmişinden, geleneğinden koparılmış altyapı sorunları gerektiği şekilde çözülmemiş bina topluluk alanları tercih edilmektedir.

Depremi üzerinden 2 yıl geçmesine rağmen konut projelerini dahi tamamlayamayan siyasal iktidar nedeniyle, AFAD verilerine göre 500 bini aşkın kişi için, bölgenin halen en acil sorunu olan barınma, mevsimsel zorluklar içinde çadırlarda, konteyner kamplarında hayatta kalma mücadelesine dönüşmektedir.

Biz biliyoruz ki tüm bunların sorumlusu doğa olaylarını afete, birer krize ve felakete dönüştüren, insanı, doğayı, yaşamı yok sayan karanlık anlayıştır. Siyasal iktidarın ülkemizde yaşanan her afetin, her facianın ve her katliamın ardından kamusal sorumluluğu yokmuşçasına vakalardan dolayı yoldan ilişkili ilan ettiği kişi ve kurumları, daha da vahimi yurttaşları suçlamaktan da geri durmamaktadır.

Başta 11 ilimizi ve ülkemizin tümünü etkileyen bu büyük yıkımın, kurumlar arası eşgüdüm ve iletişim yoksunluğu sonucunda bir felakete dönüşen bu afetin ikinci yıldönümünde de ilk günden beri söylediklerimizi yineliyoruz: TMMOB ve bağlı Odaları, bilimi ve tekniği halkımızın yararına kullanma sorumluluğunu kararlılıkla sürdürecektir. Bu ilkeyle hazırladığımız, depremin hemen ardından başlayarak iki yıl boyunca yaşananları aklın ve bilimin ışığında irdelediğimiz *Kahramanmaraş Depremleri 2. Yıl Değerlendirme*

Raporu'nda hem sorun ve durum saptamalarını hem de sorunların çözümleri için izlenmesi gereken yolun adımlarını kamuoyuyla paylaşıyoruz.

Raporun hazırlanması görevini üstlenen komisyonumuza; bilimsel ve teknik raporlarıyla Birliğimize girdi sağlayan Odalarımıza; depremden etkilenen yerlerde yürütülen çalışmalara ilişkin bilgileri ve güncel durumun en keskin fotoğraflarını bizlere ulaştıran İl Koordinasyon Kurullarımıza ve en başından beri deprem bölgesiyle dayanışan tüm üyelerimize teşekkürü borç biliriz.

Emin KORAMAZ

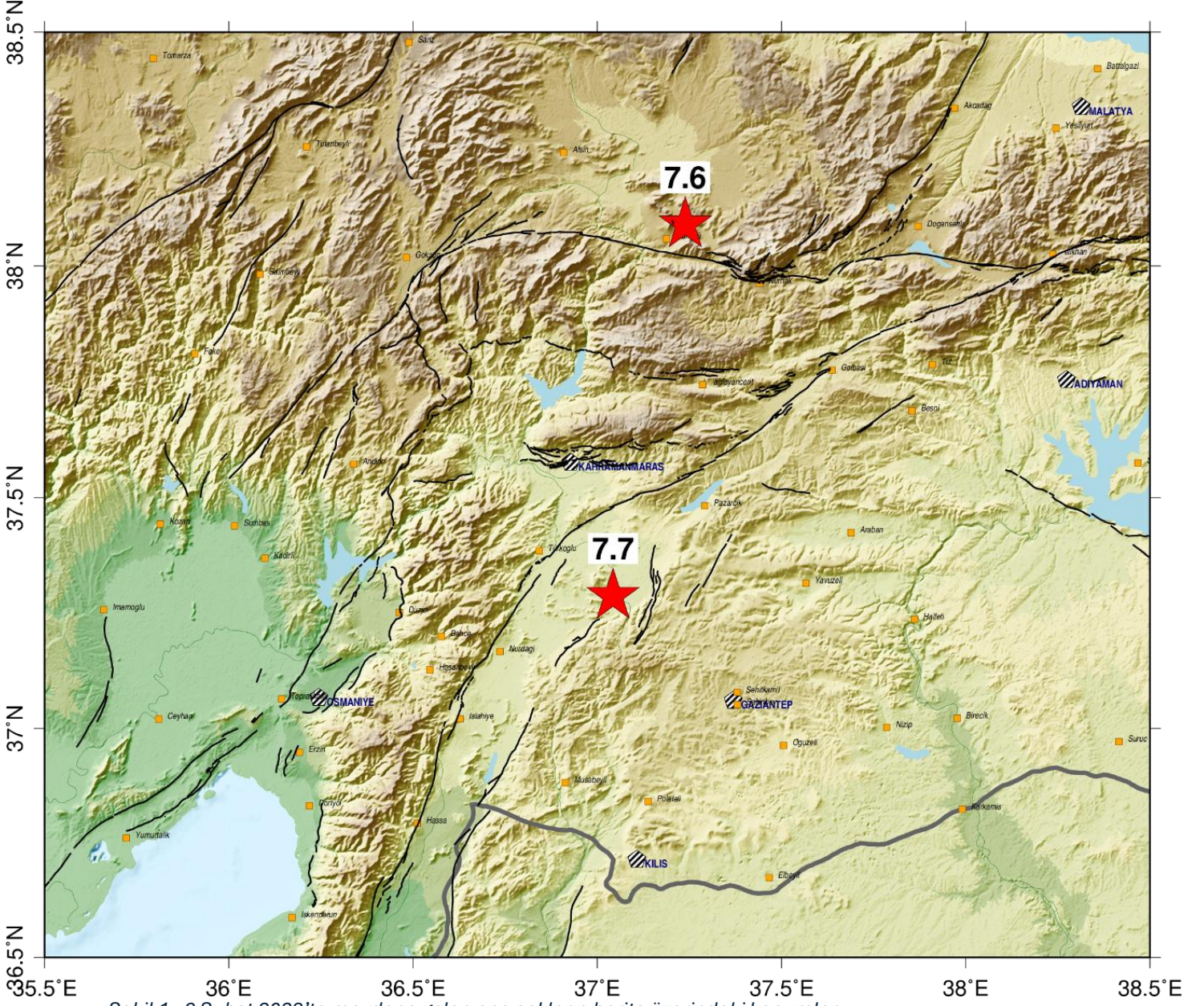
TMMOB Yönetim Kurulu Başkanı

6 ŞUBAT DEPREMLERİNİN ÜZERİNDEN İKİ YIL GEÇTİ

Türkiye halkı, 6 Şubat 2023 sabahı Kahramanmaraş'ta deprem olduğu haberiyle uyandı. Özellikle görsel basından yansıyan ilk haberler, depremin boyutuna değinmeksizin Kahramanmaraş'ta bazı binalarda yıkıma yol açan bir deprem olduğundan söz ediyordu. Deprem bölgesinde gelen sosyal medya paylaşımlarından anlaşıldı ki yıkımın boyutu düşünülenden kat kat büyüktü. Gerçekler, tıpkı 1999 yılındaki Gölcük merkezli 17 Ağustos Marmara Depreminde olduğu gibi, yayıncı kuruluşların Kahramanmaraş'a ulaşmasıyla gözler önüne serildi. Durum çok daha vahimdi ve üstelik Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'nin herhangi bir birimi dahil devlet, yereldeki en örgütlü birimlerinden olan Silahlı Kuvvetleri'nin (TSK) sesini bile duymadı, duyamadı... Oysa 7269 sayılı kanun afet planlarının en önemli unsuru olarak TSK'yi işaret etmektedir. Kanunun açık emrine karşın böylesine büyük bir afet anında TSK'nin valiler tarafından neden yardıma/göreve çağrılmadığı, afetin olduğu ilk saatlerde ve nicelik açısından da üst düzeyde müdahalede bulunamadığı belirsizliğini halen korumaktadır.

İlk şokun arkasından gelen haberlerle depremin yarattığı yıkımın Kahramanmaraş'tan ibaret olmadığı; Adana'da, Malatya'da, Osmaniye'de, Gaziantep ve Kahramanmaraş'ın ilçelerinde, Şanlıurfa'da, Diyarbakır'da bazı binalarda ve sonra Adıyaman'da büyük yıkımlara sebep olduğu bilgisi tüm ülkeye yayıldı. Ardından sosyal medya çığlıklarından anlaşıldı ki başta merkez ilçe Antakya olmak üzere, Hatay da yerle bir olmuştu.

6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş Elbistan ve Pazarcık ilçeleri merkezli gerçekleşen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en yıkıcı depremlerinden birisi olarak kaydedilmiş, bir doğa olayı, imar aflarıyla genişleyen kentlerdeki kaçak/imara aykırı yapılaşma nedeniyle en yıkıcı afetlerden birine dönüşmüştür. Bu felaket, 11 ili kapsayan geniş bir coğrafyada 15 milyondan fazla insanı etkilemiş, on binlerce insanın hayatını kaybetmesine, insanlarımızı engelli hale getiren çok sayıda yaralıya ve milyonlarca kişinin evsiz, işsiz ve göç ederek yurtsuz kalmasına yol açmıştır. Depremin hemen ardından, 20 Şubat'ta Hatay merkezli 6.4, 5.8 büyüklüğünde iki deprem ve bölgeye yayılan çok sayıda artçı deprem meydana gelmiş, bu durum bölge halkı için yeni yıkımlara neden olmuştur (Şekil 1).

Şekil 1- 6 Şubat 2023'te meydana gelen ana şokların harita üzerindeki konumları.

Başta depremi yaşayanlar olmak üzere halkın çoğunluğu tarafından daha fazla olduğu düşünülse de resmi verilere göre 53 bin 537 kişinin hayatını kaybettiği, 107.204 kişinin de yaralandığı belirtilmiştir. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığının açıklamalarına göre 39 bin 441 bina deprem anında yıkılmış, 271 bin 892 bina ise aldıkları hasarlar nedeniyle kullanılamaz hale gelmiştir.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığınca hazırlanan rapora göre depremlerden etkilenen 11 ilde yapılan hasar tespit çalışmalarında 22 Ocak 2024 tarihi itibarıyla 2.258.622 binadan 39.361'inin yıkılmış, 21.191'inin acil yıkılacak, 202.571'inin ağır

hasarlı, 43.344'ünün orta hasarlı ve 1.952.155'inin ise az hasarlı veya hasarsız olduğu saptanmıştır. Yıkılan veya ağır hasar gören binaların arasında mesken/konut olarak kullanılanların yanında kamu kurumlarının hizmet binaları, tarihi ve kültürel yapılar, okullar, hastaneler, ticari işletmeler gibi yapılar da bulunmaktadır.

Depremde yaşanan kayıplara ve yıkımlara ilişkin tüm veriler -aradan geçen iki yıla karşın- henüz sistemli bir araştırma yapılarak ayrıntılı ve doyurucu bir içerikle açıklanmış değildir.

6 Şubat depremleri, bir kez daha hiçbir ders alınmadığını hem merkezi idarenin hem de yerel yönetimlerin, depreme hazırlıklı olmak adına yapılması gereken hiçbir çalışmayı yapmadıklarını en acı şekilde gözler önüne sermiştir.

Çöken binaların altında kalıp kurtarılmayı bekleyen vatandaşlarımız devletin ilgili kurumlarının koordine olamaması, arama kurtarma çalışmalarının sağlıklı yürütülmemesi nedeniyle göz göre göre can vermiştir. Hayatta kalmayı başaranlarsa tek kelimeyle kaderleriyle baş başa bırakılmıştır.

Afet durumlarında devletin hızlı ve aktif müdahalede bulunabilmesi için kurulmuş olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı'nın (AFAD) özellikle koordinasyon konusunda, acil müdahalede yetersiz olduğu, hemen hiçbir ciddi hazırlığının olmadığı ortaya çıkmıştır. Depremden etkilenen kentlerde ilk iki gün hiçbir alanda organize bir çalışma yürütülmemiş, kriz merkezi kurulmamış, arama-kurtarma çalışmalarına başlanmamıştır.

Cumhuriyet tarihimizin en ağır felaketlerinden biriyle karşı karşıya geldiğimiz 6 Şubat depremleri bugüne kadar yaşadığımız pek çok büyük depreme karşın ülkemizin, şehirlerimizin, binalarımızın, kurumlarımızın ve halkımızın depreme hazırlıklı olmadığı gerçeğini en yakıcı biçimde ortaya çıkarmıştır.

1950'lerden bu yana genişleyerek sürdürülen plansız sanayileşme ve kentleşmeyi kalkınma modeli olarak benimseyen, insanları ve kenti sermaye birikimi için ucuz işgücü ve ucuz altyapı aracı olarak ele alan, bu plansızlığın sosyal ve kültürel boyutunu, toplumsal maliyetini göz ardı ederek daha fazla para ve kazanç peşinde olan anlayışın kaçınılmaz sonuçlarından birisi de doğa olaylarının afete/felakete dönüşmesidir.

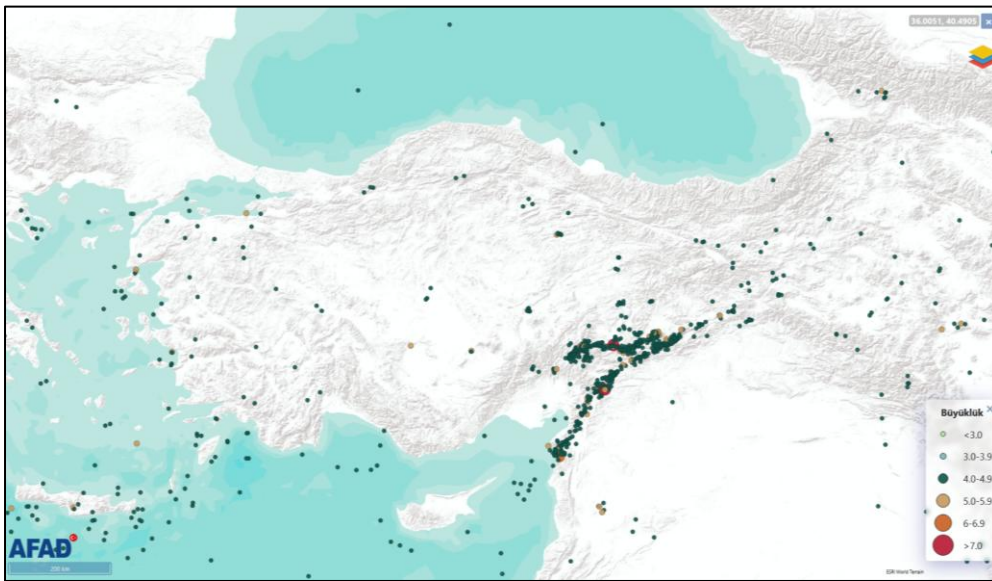
6 Şubat Depremlerinin Özellikleri

Pütürge (Malatya) ile Yayladağ (Hatay) arasında yer alan Doğu Anadolu Fayı ve Ölü Deniz Fay segmenti üzerinde sıralanan 6 Şubat 2023 saat 04:17:32'de meydana gelen ilk depremin artçılarından (Şekil 2) her iki fayın da kırıldığı ve enerjilerinin büyük oranda boşaldığı anlaşılmaktadır. Aynı gün saat 13:23:47'de Sürgü-Çardak-Göksun Fayı üzerinde meydana gelen ikinci büyük depreme ait artçılar ise Malatya-Nurhak (Gaziantep)-Göksun (Kahramanmaraş) arasında bir dağılım göstermektedir (Şekil 2).

Depremlerin meydana geldiği ilk günden günümüze kadar geçen iki yıl süresince bölgede, AFAD verilerine göre, yaklaşık 70 bin artçı deprem meydana gelmiştir. Bu sayı, 122 yılda

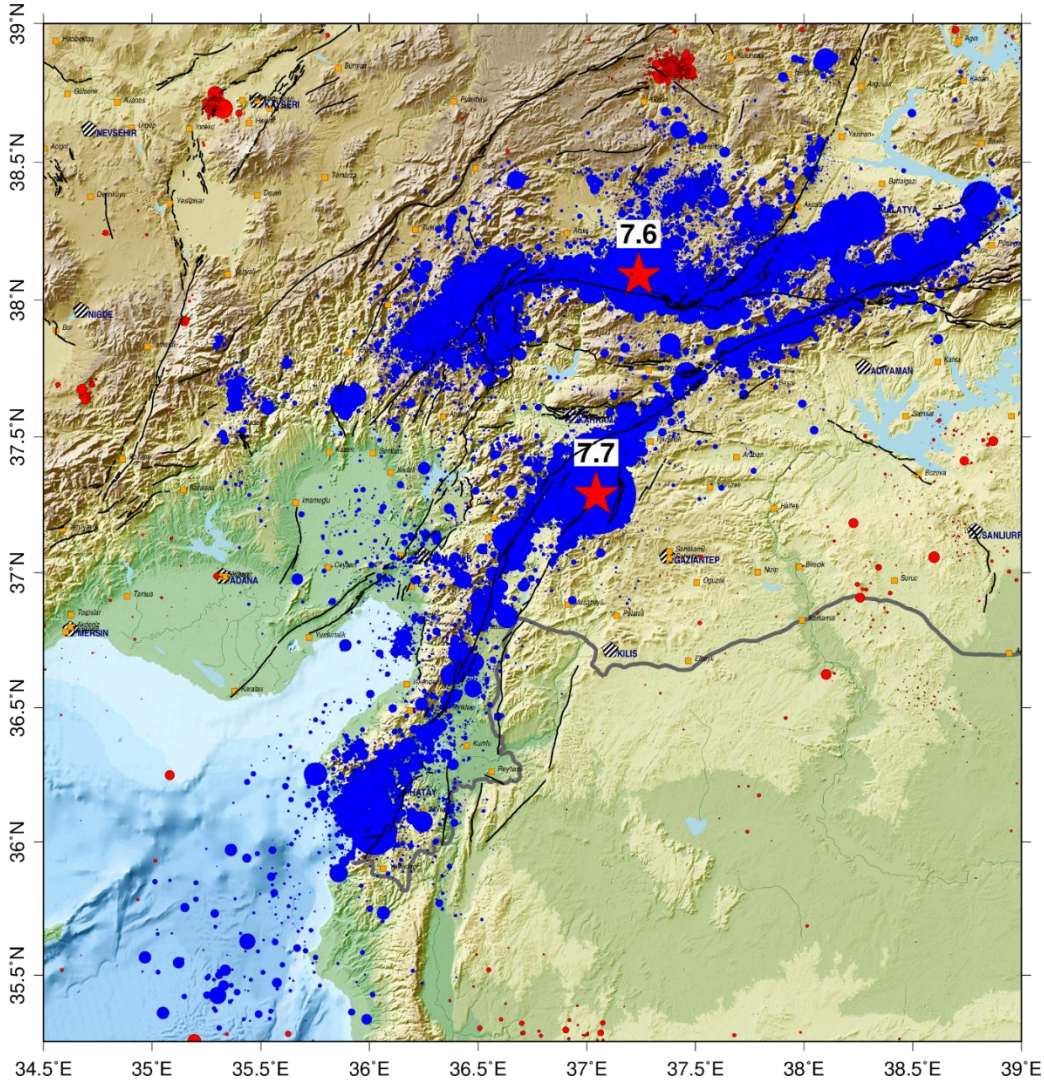
bölgede meydana gelen deprem sayısından (44 bin) çok fazladır. Bu kadar çok sayıda depremin geniş bir coğrafyaya yayılmış olması, kabuktaki gerilim birikiminin ne denli yüksek olduğunun bir göstergesidir. Bölgedeki artçıların bir süre daha devam edebileceği öngörülmektedir; ne zaman sonlanacağı ise belirsizliğini korumaktadır.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremlerinin artçıları devam ederken aynı zamanda Türkiye genelinde farklı depremler de meydana gelmiştir. Yer yer büyüklükleri 5 ve üzerinde olan depremler yaşansa da bunlar herhangi bir yıkım veya can kaybına yol açmamıştır. Son iki yıldır Türkiye genelinde büyüklükleri 4 ve üzerinde olan depremlerin dağılımları Şekil 2'de verilmiştir. Bu depremlerin konumları dikkate alındığında depremlerin Türkiye geneline yayıldığı görülmektedir. Bu da ülkemizin hemen hemen her noktasında bir depremin yaşanabileceğini göstermektedir.

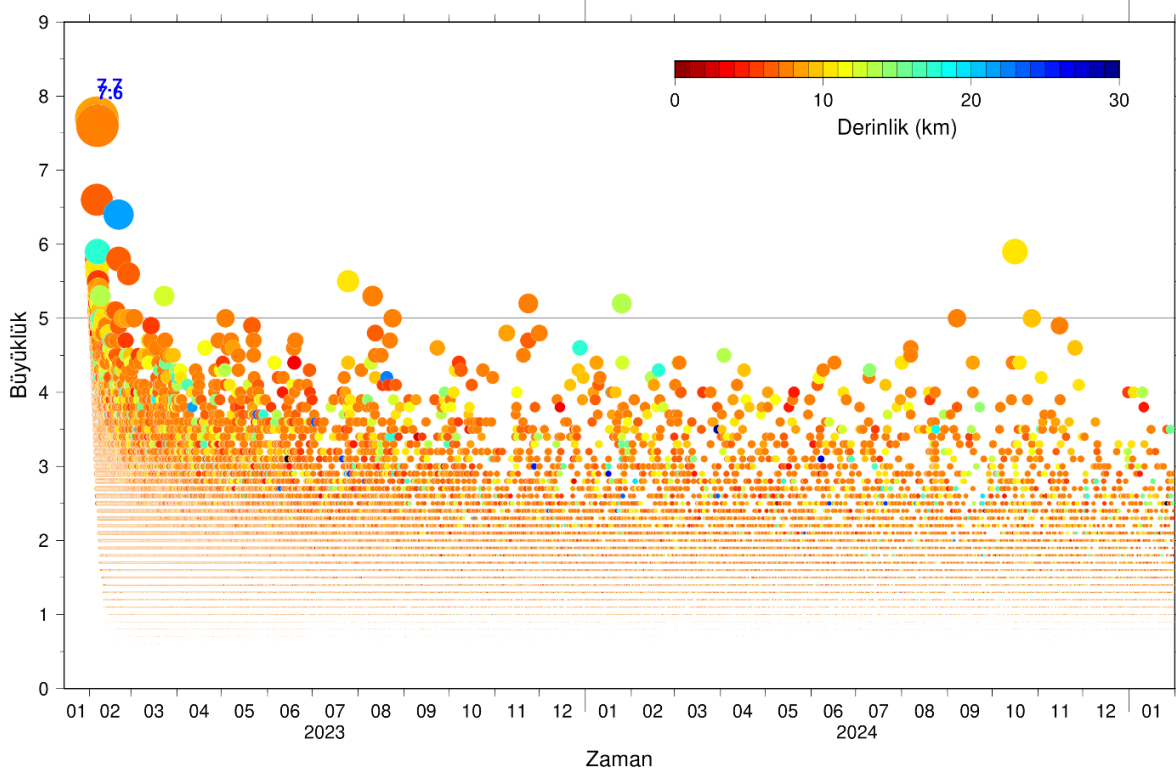
Şekil 2- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca tüm Türkiye ve yakın çevresinde meydana gelen büyüklükleri 4 ve üzeri olan depremlerin konumları.

İki yıl boyunca meydana gelen depremlerin büyüklüklerine ilişkin dağılım incelendiğinde, önemli bir bölümünün 3'ten küçük olduğu anlaşılmaktadır (Tablo 1). Büyüklükleri 5 ve daha büyük deprem sayısı ise 60'tır (Şekil 3 ve Şekil 4).

Şekil 3- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca bölgede meydana gelen 70 bin dolayındaki artçı depremin dağılımı (mavi daireler).

Kahramanmaraş Depremlerinin Büyüklük–Zaman Dağılımı

Şekil 3- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca bölgede meydana gelen depremlerin büyüklüklerinin zamansal değişimi. (renkler derinlikle ilişkilendirilmiştir)

Tablo 1- 6 Şubat 2023 tarihinden günümüze kadar bölgede meydana gelen depremlerin büyüklüklerine göre sayısı

Büyüklük (M)	Deprem Sayısı
$M < 3.0$	64.722
$3.0 \leq M < 4.0$	3.812
$4.0 \leq M < 5.0$	643
$5.0 \leq M < 6.0$	56
$6.0 \leq M < 7.0$	2
$7.0 \leq M$	2
$0 < M$	69.237

Türkiye Yapı Kalitesi ile Bu Ölçekte Büyük Bir Depreme Hazırlıklı mıydı?

Türkiye, Osmanlı'dan aldığı birkaç kent dışında büyük ölçüde kırsal bir nüfus dokusuyla kuruluş dönemini tamamlamıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında önce başkent Ankara'da örgütlediği planlı kentleşme deneyimini ülke geneline yaymak istese de kırsaldaki yoksulluk ve yoksunluğu hızla giderememiş; başta Ankara, İzmir ve İstanbul olmak üzere kentlerde desteklediği sanayileşmenin de etkisiyle kırsaldan kentlere büyük bir göç süreci yaşamıştır. Zaten hazırlıksız olan kentler, 2. Dünya Savaşının bittiği dönemde, geniş

gecekondu alanlarıyla baş başa kalmıştır. Bu durum, sanayileşmenin artması ve ucuz işgücü talebi, kırsaldaki yetersiz eğitim, sağlık gibi sosyal altyapı yatırımlarının giderek kırsal aleyhine dengesizleşmesiyle kentlerin büyük bölümünü kaplamıştır.

Gecekondulaşma sürecini planla yönlendirerek bir konut üretim modeline dönüştürmeyi başaramayan hükümetler ve yerel yönetimler, seçimler sırasında yürüttükleri popülist yaklaşımlarla bu dokuları giderek kalıcılaştırmıştır. 12 Eylül 1980 darbesi sonrası Turgut Özal Dönemi yöneticileri ise oy devşirme yöntemi olarak bu dokuların bozuk ve plansız oluşumlarını yasallaştıran 24.02.1984 tarihli 2981 sayılı “İmar ve Gecekondu Mevzuatına Aykırı Yapılara Uygulanacak Bazı İşlemler ve İmar Kanunu’nun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun” ve ilgili yönetmeliği kullanarak söz konusu yapıları “ıslah-ımar planları” adı altında, içerdikleri bütün kentsel-sosyal altyapı eksiklikleriyle katlı yapı haline getirerek yasal kılmıştır. Bu durum, toplumun artık büyük kesiminin yaşadığı gecekondu bölgeleri halkını bireysel rantla ve imar affıyla tanıştırdığı gibi, kentlerimizdeki sorunları çok daha büyük ve çözümü zor hale getirmiştir. Siyasal olarak da amacına ulaştığını gören hükümetler imar aflarını süreklileştirerek, gelenek haline getirmiştir. Toplumda oluşan yozlaşmayla da artan kaçak ve denetimsiz yapılaşma, son 40 yılda çıkarılan imar aflarıyla depreme dayanıksız kentsel dokunun önünü açmış; 1984’ten bu yana uygulanan toplam 9 imar affı ile kentlerimizin denetimden yoksun, geniş yapı stokunu yasallaştırmıştır.

En son AKP iktidarı tarafından 2018 yılında çıkarılan “İmar Barışı” adı altındaki imar affıyla da 7 milyon, büyük bölümü denetimden yoksun, bağımsız birim yasal hale getirilmiştir. Böylece, bina güvenliği ve yapı standartları tamamen göz ardı edilerek mühendislik, mimarlık ve planlama hizmetlerinden mahrum bırakılmış yapılar, yasal iskân ruhsatlı yapılarla eşdeğer hale gelmiştir. TMMOB’nin 2018 İmar Affı Raporu’na göre bu aflar, kentlerin fiziksel dokusunu bozmakla kalmamış, aynı zamanda af inisiyatifi yapı sahibinin sorumluluğu ve ödeyeceği bedel keyfiyetine bırakarak halkın can ve mal güvenliğini de anayasaya aykırı şekilde tehlikeye atmıştır.

TMMOB, 2018’de çıkartılan “İmar Barışı” adı altındaki imar affı yasasına ilişkin görüşünde;

“- 7143 sayılı Kanun ile planlama, mimarlık ve mühendislik süreçleri dışında oluşmuş imara aykırı yapıların affedilerek meşrulaştırılması, devletin Anayasayla verilmiş, toplumun sağlıklı ve güvenilir barınma hakkını sağlama görev ve sorumluluğunun açık ihlalidir.

- Planlama, projelendirme ve uygulama süreçlerinde mimarlık, mühendislik hizmeti almamış kaçak yapıları, inşa edenlerin beyanları ile yasallaştırmaya çalışmak, gerekçesini ise afet risklerine hazırlık olarak ifade etmek bilimi, tekniği inkâr etmektir.

- İmar affı düzenlemesi ile Anayasa'nın 10. Maddesi ile tanımlı "devlet organlarının ve idare makamlarının bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etme zorunluluğu" yok sayılmıştır.

- Kaçak yapı teşvik edilmektedir. İnsanları hukuksuzluğa iten imar affı düzenlemeleri planlama, mimarlık ve mühendislik süreçlerini uygulanamaz hale getirmekte ve caydırıcılığını yok etmektedir. Gerekli cezai müeyyidelerin uygulanmaması ve sürekli ödüllendirme, bir sonraki af için beklentiyi kalıcı hale getirmektedir. Kaçak yapıların imar affı kapsamına alınması, önümüzdeki yıllarda kaçak yapı faaliyetlerinde bulunanlar için de teşvik edici olacaktır.

- Kaçak yapı stokunun meşrulaştırılması, ülkemizin köklü sorunlarından biri olan kaçak yapılaşmanın sürmesine ve gelecekte yapı güvenliği konusunda yeni sorunlara sebep olacaktır. Düzenleme kapsamında aftan yararlanmak için yeni kaçak inşaatların yapımına başladığı, bundan sonrası için de yine imar affı beklentisine dayanarak kaçak yapıların sayısının artacağı bilinmektedir. Böylece 1999'da yaşanan ulusal facianın benzerlerine gebe bir yapı stoku oluşmasına katkı sağlanacaktır."

diyerek defalarca dile getirmiştir.

İlk imar affının çıkarıldığı 1945 yılından bugüne maalesef hiçbir şey değişmemiştir. Başlangıçta siyasal iktidarların seçim kaygıları giderek arazi rantının paylaşımına dönüşmüş, bugüne kadar sonuncusu 2018 olmak üzere 30'a yakın imar affı çıkarılmıştır.

2018 yılında çıkarılan imar affıyla Kahramanmaraş ve Hatay gibi deprem bölgelerinde 305 bin binaya yapı kayıt belgesi verilmiştir (Tablo 2). Bu binalar, denetim süreçlerinden muaf tutulmuş ve deprem sonrası yıkımların önemli bir kısmını oluşturmuştur. İmar affının kısa vadeli ekonomik kazançlar uğruna toplumsal riskleri artırdığı TMMOB tarafından defalarca vurgulanmıştır. Bu politika, yapıların bilimsel ve teknik standartlara uygunluğunu devre dışı bırakarak rant odaklı yaklaşımı da kurumsallaştırmıştır. Depremden orta ve daha üstü hasar alarak etkilenen yapıların durumu, bunu gösterir niteliktedir (Tablo 3).

başladığı, bundan sonrası için de yine imar affı beklentisine dayanarak kaçak yapıların sayısının artacağı bilinmektedir. Böylece 1999'da yaşanan ulusal facianın benzerlerine gebe bir yapı stoku oluşmasına katkı sağlanacaktır.

Tablo 2- Depremden etkilenen 11 kent için İmar Affı kapsamında alınan yapı kayıt belgesi ile depremde yıkılan ve hasarlı bina sayıları

İller	2018 İmar Affı Kapsamında Alınan Yapı Kayıt Belge Sayısı	Yıkık	Acil Yıkılacak	Ağır Hasarlı	Orta Hasarlı	Kaldırılan Enkaz
Adana	59.247	38	41	3.330	4.087	517
Adıyaman	10.629	6.187	2.327	21.027	4.715	17.068
Diyarbakır	14.719	44	59	5.491	2.783	4.120
Elâzığ	10.936	58	44	10.671	300	9.074
Gaziantep	40.224	4.126	1.988	14.304	5.513	11.109
Hatay	56.465	13.889	9.041	56.214	13.006	51.974
Kahramanmaraş	39.058	7.490	4.436	35.721	6.040	29.326
Kilis	4.897	457	151	1.926	488	1.769
Malatya	22.299	5.651	1.841	36.369	2.520	27.979
Osmaniye	21.107	702	531	9.167	1.074	8.009
Şanlıurfa	25.521	719	732	8.351	2.818	7.244
TOPLAM	305.102	39.361	21.191	202.571	43.344	168.189

Tablo 3- Deprem bölgesindeki hasarlı yapı sayıları

İller	Orta ve Daha Üstü Hasarlı Toplam Konut Sayısı	Orta ve Daha Üstü Hasarlı Toplam Ticarethane Sayısı	Orta ve Daha Üstü Hasarlı Toplam Ahır ve Samanlık Sayısı
Adana	15.899	1.566	186
Adıyaman	64.807	8.745	3.520
Diyarbakır	21.242	2.075	1.092
Elâzığ	19.793	2.032	2.491
Gaziantep	42.073	11.619	2.978
Kahramanmaraş	111.022	20.496	3.968
Malatya	102.736	17.725	5.009
Hatay	250.086	44.060	2.581
Kilis	3.365	263	433
Osmaniye	20.282	3.321	327
Şanlıurfa	16.924	2.669	936
TOPLAM	668.229	114.571	23.521

Yapı Denetimi: Kamucu Bir Modelin Gerekliliği

Bugün uygulamada olan yapı denetimi sistemi, 2001 yılında kabul edilen 4708 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun ile düzenlenmiştir. Yasanın yürürlüğe girmesi sürecinde TMMOB ve bağlı Odaları tarafından dile getirilen eleştiri ve öneriler dikkate alınmamıştır. Bu yüzden yapılan uygulamanın doğası gereği kamu yararı göz ardı edilmiştir.

Yapı denetiminde yer alan mühendislik ve mimarlık hizmetleri, tasarım aşamalarından başlayarak eşgüdümlü çalışmayı, projelendirme ve uygulama süreçlerinde biçim, strüktür ve işlevselliğin ilişkilendirilmesini zorunlu kılan bir eylemler bütünü olarak ele alınırsa kamu yararı ilkesini doğrudan sağlayan bir uygulama olabileceken, günümüzde yapı denetimi süreçleri oldukça farklı bir yaklaşımla yürütülmektedir.

Bugünkü uygulamada yapı denetimi, yüklenici tarafından bürokratik bir prosedür olarak görülmektedir. Mevcut yapı denetim sistemi teminat, taahhütname, tutanak, rapor, belge gibi kayıt altına alınan kırtasiye evrakları üzerinde sayısız imza ile yapılan iş ve işlemlerin karmaşasına boğulmuş durumdadır. Oysa yapım işleri bürokratik bir denetim sisteminin ötesinde, kendi doğal koşulları içinde bilim ve tekniğin öngördüğü öz denetim modelinin öne çıkarıldığı bir sisteme kavuşturulmalıdır.

Böylesi bir model izlenmedikçe kamucu bir yöntemden, yapı denetimi süreçlerinde kamucu anlayıştan söz etmek mümkün olmayacaktır. Mevzuatta işveren, yapı sahibi olarak belirlenmişken, uygulama süreçlerinde denetlenmesi gereken müteahhitler işveren konumuna gelmektedir. Yapı denetim hizmeti veren özel şirketler ise denetim hizmetlerini ücretlerini aldıkları işverene karşı yürütmek zorunda bırakılmışlardır.

Bu çelişkiyle İmar Kanununun içeriğindeki yapı denetim sisteminde fenni mesuliyet, bağlamından koparılmış ve içi boşaltılmış bir hale dönüştürülmüştür. İkinci yılı geride kalan büyük felaketin yaşandığı bölgelerde bu sistemin uygulanmakta olması durumun bir sorunlar yumağı olduğunu anlamak için yeterlidir.

Yurttaşların sağlıklı ve güvenli yapılarda, sağlıklı bir çevrede yaşama hakkı temel vatandaşlık hakkıdır. Bu hakkı sağlamak ise merkezi idarenin ve kamu kurumlarının öncelikli görevidir. Bu hak yurttaşlara sadece kalacak bir yer temin etmek anlamını taşımamaktadır. Bu hakkın kapsamında, bireylerin sağlıklı yaşayabileceğı, afetlere karşı dayanımlı, kaliteli yaşam standartlarında olan bir çevre de vardır.

Yaşanan depremler göstermiştir ki meydana gelen can ve mal kayıplarının ana nedeni depremlerin büyüklüğü kadar mevcut yerleşimdeki imar planlarına aykırı, bilinçsizce inşa edilmiş, hiçbir mühendislik mimarlık hizmeti almamış ve denetim görmemiş yapılardır. Kaçak yapılaşmanın yanı sıra, imalat maliyetini azaltmak için kalitesiz ve eksik malzemelerin kullanılması da diğer önemli sorundur. Bu tür yapıların deprem değil, herhangi bir etki altında dahi dayanım göstermeleri beklenemez.

Bu yüzden yapı denetim mevzuatı katılımcı bir yöntem izlenerek yeniden hazırlanmalı; sorumluluklar ve yetkilendirmeler, mesleki uzmanlık alanları esas alınarak düzenlenmelidir.

Yaşanan örneklerde olduğu gibi, yaşanması olası doğa olaylarının da afete dönüşmemesi için TMMOB ve bağlı Odaları yapı üretim sürecinin başından sonuna kadar yapılması gerekenlerle ilgili uygulanabilir çözümler üretmekte, mevzuatta yapılması gereken değişikliklerle ilgili kamuoyunu bilgilendirmekte, kamu kurumları tarafından başlatılan çalışmalara katkı sunmakta, toplumun afetlere karşı hazırlıklı olmasını sağlamak ve afetlere karşı duyarlılığı arttırmak için etkinlikler düzenlemektedir. Yapı denetim süreçlerinin bu çalışmaların bir bütünü olduğu dikkatlerden kaçırılmamalıdır.

Mevcut yasa çerçevesinde yapı denetim sisteminde yapılabilecek iyileştirmeler şöyle sıralanabilir;

- Yapı denetim sistemi sadece yapının sağlamlığını değil zemin de dahil olmak üzere tüm yapı kalitesini denetleyen bir anlayışla yeniden kurgulanmalıdır.
- Yapı sahibinin yada müteahhidin aynı zamanda işveren olduğu mevcut yasa kurgusu değiştirilmelidir.
- Denetlenecek olan yapıların firmalara paylaşımı adil, şeffaf ve denetlenebilir hale getirilmelidir.
- Hiç kuşkusuz denetim hizmeti sadece mühendis ve mimarlar tarafından yapılmalıdır. Ancak alınan sorumluluğun öneminden hareketle denetçi belgeleri; uzmanlık alanlarına göre verilecek eğitimler ve değerlendirmeler sonunda başarılı olmuş, deneyimli mühendis ve mimarlara ilgili meslek odası tarafından verilmeli ve aynı yöntemle belirli aralıklarlarda yenilenmelidir.
- Yapı Denetim Kuruluşları ile denetçi mühendis ve mimarlar, uzmanlık alanları doğrultusunda ihtiyaç kadar belgelendirilmelidir. Ayrıca yapı denetim mekanizmasında yer alan mühendis ve mimarların sicilleri bağlı bulunduğu meslek odası tarafından tutulmalıdır.
- Yapı Denetim kuruluşlarında ücretli çalışan mühendis ve mimarların görevlerini her türlü baskıdan uzak yapabilme koşulları, ücretleri ve özlük hakları yasa ile tanımlanmalı, kamu güvencesi altına alınmalıdır
- Kamusal bir görev olan “Yapı Denetimi” hizmetinin başarıya ulaşma şansının yalnızca ceza mekanizmaları ile mümkün olamayacağının anlaşılması, bilim ve tekniğin gereklerini özümsemiş bir meslek anlayışının merkezi idare tarafından benimsenmesi bir zorunluluktur.

- Bazı binalar kanunun kapsamı dışına alınmıştır. Tüm binaların yasa kapsamına alınması sağlanmalıdır.
- Yapının denetimi ile iş güvenliği denetimi farklı uzmanlık alanı gerektiren konulardır. Bundan dolayı iş güvenliği, yapı denetim kuruluşlarının sorumluluğundan çıkarılmalıdır.
- Çalışanların ve firmaların alacakları ücretlerin tespiti doğru olarak yapılmalıdır.
- Şantiye şefliği için gerekli tedbirler alınarak şantiye şefinin inşaatın başında olması sağlanmalıdır.
- Aynı şekilde inşaatlarda yetki belgeli usta çalıştırılması ve müteahhitlik yasasının çıkartılarak her önüne gelenin müteahhit olması engellenmelidir.
- İmar affı gibi popülist yaklaşımlara son verilmeli, imar affından faydalanan tüm binaların acilen sağlık denetiminden geçirilmesi sağlanmalıdır.
- Sigorta ayağı eksik ve yetersiz olan denetim sistemi sağlıklı işleminin mümkün olmayacağı gerçeğinden hareketle gerek yapılar için, gerekse yapı üretim sürecinde bulunan ve sorumluluk üstlenenler için, “Mali Sorumluluk Sigortası” ve “Mesleki Sorumluluk Sigortası” şartı getirilmelidir.

Büyük Depremi İlk Günlerinde Ne Durumdaydık!

6 Şubat 2023 tarihinde gerçekleşen 7,7 ve 7,6 büyüklüğündeki depremler ve artçı sarsıntıları, Kahramanmaraş merkez olmak üzere 11 ilimizde büyük kayıp ve yıkımlara neden olmuştur. İlk depremin hemen ardından, 6 Şubat 2023 Pazartesi günü TMMOB Yönetim Kurulu, Oda Yönetim Kurulu Başkanlarıyla olağanüstü toplantı yapmış; toplantıda örgütsel seferberlik halinde gereken teknik çalışmaları yapmak ve dayanışma organizasyonunu kurmak amacıyla yol haritası belirlenmiş; ön inceleme için bölgeye teknik heyetlerin gönderilmesine, ilgili kamu kurumlarına işbirliği çağrısı yapılmasına ve öncelikli olarak Birliğimiz tarafından yapılacak çalışmaların ve toplanacak yardımların eşgüdümü için TMMOB Afet Koordinasyon Grubu ve TMMOB Afet Koordinasyon Merkezleri'nin oluşturulmasına karar verilerek tüm il ve ilçe Koordinasyon Kurullarımız (İKK) ile birlikte çalışmalara başlanmıştır.

Bu kapsamda, bölgede, TMMOB Yönetim Kurulunun da sahada yürüttüğü çalışmalarla birlikte İKK'ların koordinasyonunda oluşturulan kriz masaları, teknik inceleme için bölgeye intikal eden Odalarımızın yöneticileri ve çalışanları, bilimsel-teknik komisyonlarımız, Birliğimizin çağrılılarıyla gönüllü olan üyelerimiz çalışmalarını özveriyle sürdürmüştür.

Ayrıca, tüm bölgelerde, bir kısmı Maden Mühendisleri Odasının koordinasyonu ile kamu ve özel maden işletmelerinin tahlisiye ekiplerinden 7.000'in üzerinde madenci tarafından

arama-kurtarma çalışmalarına destek verilmiştir. Merkezdeki TMMOB Afet Koordinasyonunun yanı sıra illerde TMMOB Koordinasyon Merkezleri oluşturulmuş, İl Koordinasyon Kurullarımız da Adana, Hatay, İskenderun, Kahramanmaraş, Pazarcık, Elbistan, Malatya, Diyarbakır, Gaziantep ve Şanlıurfa'da oluşturulan kriz masalarında/afet koordinasyon merkezlerinde görev almıştır.

Birliğimiz tarafından Adalet Bakanlığı Hukuk İşleri Genel Müdürlüğü Bilirkişilik Daire Başkanlığının talebi üzerine "Deprem Nedeniyle Yıkılan/Ağır Hasarlı Binalarla İlgili Delil Toplama/Tespit İşlemlerinde Kullanılacak Bilirkişi Kılavuzu"nun hazırlanması için yapılan çalışmalara teknik destek verilmiştir.

Ayrıca Bilirkişilik Bölge Kurulları da ilgili Odalarımızın şubelerinden Bölge Kurullarının listesinde bulunmayan ancak bilirkişilik yapabilecek üyelerimizin katkıları istenmiş, bu konuda da gereken destek sağlanmıştır.

Deprem Ardından TMMOB'nin İlk Değerlendirmeleri

6 Şubat 2023 depremlerinin ardından TMMOB'nin afet bölgesindeki Yönetim Kurulu Üyeleri, Oda Başkanları ile şube ve temsilcilikleri tarafından aktarılan bilgilerle hazırladığı Ön Değerlendirme Raporunda afet yönetimi, arama-kurtarma, barınma, sağlık, ulaşım ve altyapı alanlarındaki ciddi eksiklikler ortaya konmuştur. Bu süreçte özellikle merkezi yönetimin kriz koordinasyonunu sağlayamaması, kamusal planlamanın eksikliği ve meslek örgütlerinin sürece dahil edilmemesi, afet müdahalesinde büyük bir başarısızlığa yol açmıştır.

TMMOB, merkezde ve bölgede yürüttüğü çalışmaların ardından aşağıdaki saptamaları kamuoyuyla paylaşmıştır.

- Adana, Diyarbakır ve Şanlıurfa gibi sınırlı yıkımın yaşandığı kentlerde müdahale süreci daha hızlı gerçekleşirken Antakya, Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya ve Gaziantep gibi ağır yıkımın olduğu illerde ilk günlerde etkin bir organizasyon sağlanamamış, AFAD'ın koordinasyon eksikliği kriz ortamını daha da derinleştirmiştir.
- İlk iki gün boyunca arama-kurtarma faaliyetleri neredeyse tamamen halkın ve gönüllülerin çabasıyla yürütülmüş, koordinasyon eksikliği nedeniyle profesyonel ekipler gecikmiştir.
- Hastaneler, kamu binaları ve belediye yapıları büyük ölçüde yıkılmış, sağlık ve barınma hizmetlerinin sağlanamaması nedeniyle hayatta kalanlar için yaşam koşulları daha da zorlaşmıştır.
- Gıda ve suya erişim yetersiz kalmış, AFAD tarafından bekletilen yardım malzemeleri halkın kendi imkânlarıyla ulaşmaya çalıştığı çadırkentlere geç dağıtılmıştır.

- Elektrik, su, doğalgaz ve iletişim hatlarının büyük oranda devre dışı kalması, arama-kurtarma ve yardım çalışmalarını büyük ölçüde sekteye uğratmıştır.
- Havalimanları, otoyollar ve demiryolları hasar görmüş, ulaşım ağı felç olmuştur. Özellikle Hatay, Adıyaman, Kahramanmaraş, Malatya gibi kentlerde yolların kapanması nedeniyle afet bölgesine ulaşım büyük oranda durmuştur.
- Demiryolu hatlarında 1.275 kilometrelik bir alan doğrudan etkilenmiş, 446 köprü ve 6.161 menfez zarar görmüş, enerji sağlayan trafo merkezleri devre dışı kalmıştır.
- Depremden sağ kurtulan vatandaşlar, çadır ve konteyner kentlere yönlendirilememiş; halk meydanlarda, pazar alanlarında ve araçlarında geceleme zorunda kalmıştır.
- Ağır kış koşullarında -14 dereceye varan soğukta insanlar açık alanlarda kalmış, temel sağlık hizmetlerine erişim sağlanamamıştır.
- Temiz su, hijyen malzemeleri ve gıda desteğinin yetersiz olması nedeniyle salgın hastalık riski artmış, AFAD'ın yetersiz planlaması, insani kriz riskini büyütüştür.
- Enerji, ulaşım ve iletişim alanlarında özelleştirme nedeniyle kamu otoritesinin yeterli müdahaleyi yapamaması, afet yönetiminde büyük bir koordinasyon zafiyeti doğurmuştur.
- Özellikle enerji dağıtımının özel şirketler tarafından yürütülmesi, afet sonrası onarım çalışmalarını yavaşlatmış ve kriz sürecini derinleştirmiştir.
- Afet yönetiminde kamucu bir anlayış benimsenmemesi, meslek odalarının sürece dahil edilmemesi ve bilimsel yaklaşımların dikkate alınmaması, felaketin sonuçlarını ağırlaştırmıştır.

İlk değerlendirmelerin ardından acil olarak yapılması gerekenler ise şu şekilde sıralanmıştır:

- Acil olarak afet müdahalesinin merkezileştirilmiş, bürokratik bir yapıyla değil, yerel yönetimlerin, meslek odalarının ve demokratik kitle örgütlerinin katılımıyla yürütülmesi sağlanmalıdır.
- Enerji, ulaşım, sağlık ve barınma hizmetleri kamusal bir model çerçevesinde acil olarak yeniden organize edilmelidir.
- Afet yönetiminde şeffaflık sağlanmalı, yurttaşların kriz süreçlerinde bilgiye erişimi garanti altına alınmalıdır.
- Hasar tespitleri hızlı ve bilimsel kriterlere uygun yapılmalı, enkaz kaldırma süreçleri çevreye zarar vermeden yürütülmelidir.

Bu saptamaların ardından TMMOB, bir yandan depremden etkilenen illerde koordinasyon, dayanışma ve hasar tespit çalışmalarını sürdürürken diğer yandan Türkiye Afet Müdahale Planı'na yönelik inceleme ve eleştirilerini kamuoyu ve idarelerle paylaşmıştır.

Türkiye Acil Müdahale Açısından Bu Ölçekte Büyük Bir Depreme Hazırlıklı mıydı?

TC İçişleri Bakanlığı Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) tarafından hazırlanan Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), Türkiye'de yaşanabilecek her tür ve ölçekteki afet ve acil durumlar için afet öncesinde, afetin yaşanmasının hemen ardından acil müdahalede ve sonraki günlerde afet bölgesinde yapılacak hizmetlerde görev üstlenecek kamu kurumları ile özel sektör, sivil toplum kuruluşları (STK) ve gerçek kişilerin görev, yetki ve sorumluluk alanlarını ve bu bağlamda tanımlanan hizmetlerin ana sorumluları ile destek verecek kurumları belirlemek ve işlerliğini sağlamak üzere hazırlanmıştır.

Birliğimiz açısından TAMP'ın en dikkat çekici yanı, anayasal kuruluşlar olan meslek odalarına planda yer verilmemiş olmasıdır. Gerek afetin hemen sonrasında gerekse iyileştirme aşamalarında uzmanlıklarıyla önemli katkılarda bulunabilecek meslek odaları TAMP'ın hazırlanması aşamasında bulunmadığı gibi planda da özel olarak görevlendirilmemiştir. Oysa böyle bir planda; kent, altyapı ve yapı planlarını hazırlayıp uygulayan TMMOB bileşenlerinin doğrudan yer alması gerekirdi.

Türkiye Afet Müdahale Planı'nın Kapsamı

İlki 3 Ocak 2014'te yayımlanan TAMP'ın sonuncusu 15 Eylül 2022 tarihli 31954 sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Taktik yaklaşımla hazırlandığı belirtilen TAMP'ta su baskını, orman yangını, biyolojik afetler ve salgın hastalıklar, kuraklık, deprem gibi olaylarda görev alacak çalışma gruplarının organizasyon, analiz, kapasite geliştirme ve entegrasyon süreçleri tanımlanmıştır.

TAMP kapsamında afet ve acil durum hizmetlerini yürütmek üzere bakanlıklarda bakan ya da yetkilendirecekleri yardımcılarının, illerde valinin, ilçelerde ise kaymakamın başkanlığında Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezlerinin kurulması; ulusal ölçekte Türkiye Afet Müdahale Programının yanı sıra il/ilçe afet müdahale planlarının hazırlanması ve bu müdahale planları çerçevesinde operasyon planları oluşturulması öngörülmüştür.

Planların hazırlanmasında;

- Muhtemel afetin geçmiş yıllarda o bölgede meydana gelen en büyük çaplı afetten daha büyük ve yaygın olabileceği, geçmişte bilinen afet hasarı olmasa dahi afet tehlike haritasındaki olası afetlerin meydana gelebileceği,
- Afetlerde yangınların çıkabileceği, sanayi ve enerji tesislerinde yangın, patlama, kimyasal sızma, akaryakıt veya petrol sızıntısı ve gaz kaçakları gibi ikincil afetler meydana gelebileceği, aynı anda birden fazla afetle birden mücadele edilmesi gerekebileceği,
- Zarar gören binaların çok olabileceği, açıkta kalan ailelerin barınma problemlerinin artabileceği,
- Ulaşım yollarında ve tesislerinde hasarlar meydana gelebileceği, ulaşımın bir süre aksayabileceği veya durabileceği,
- Barajların, santrallerin, akaryakıt depo ve tesisleri ile diğer önemli bina ve tesislerin hasar görebileceği veya tamamen yıkılabileceği, bu hasarlardan kaynaklanan can, mal kayıplarının olabileceği,
- İletişim ve haberleşme sistemlerinin kesintiye uğrayabileceği,
- Elektrik, doğalgaz, içme suyu, arıtma ve kanalizasyon tesislerinin ağır hasar görebileceği ve çalışamaz hale gelebileceği, bu durumun susuzluğa ve salgın hastalıklara yol açabileceği, ısınma, aydınlatma ve enerji sorunlarının ortaya çıkabileceği,
- Afetin, gece veya sabaha karşı meydana gelebileceği, mesai saatleri içerisinde veya tatil günlerinde, kış veya yaz şartlarından birisinde olabileceği,
- Hasarın büyük olabileceği, enkaz altında insanların kalabileceği,
- Kuvvetli artçı veya başka depremler sonucunda binaların hasar düzeyinin artabileceği hatta yıkılabileceği,
- Gıda, ilaç, ısınma, barınma vb. temel ihtiyaçlarda sıkıntılar meydana gelebileceği,
- Hükümet binası, sağlık ve eğitim tesisleri gibi kritik tesislerin hasara uğrayabileceği,
- Görevli personel ve ailelerinin de afetten etkilenebileceği,
- Afet bölgesinde görevlendirilen ekiplerin de barınma, ısınma, yiyecek ve içecek ihtiyaçlarının olabileceği,
- Afet bölgesinde asayiş sorunlarının olabileceği, toplumsal olayların olabileceği,

- Yiyecek, içecek, giyecek, barınma ve benzeri acil yardım ihtiyaçlarının belirlenmesinde ve temininde acil yardım süresinin 15 günden daha fazla olabileceği,
- Kış ve yaz şartlarının genel hayatı etkileyecek derecede olumsuz geçebileceği, yaz aylarında gerçekleşen bir afetin etkilerinin kış aylarında da devam edebileceği,
- Afetin ve varsa ikincil afetlerin etki alanının birden fazla ili kapsayacak büyüklükte olabileceği, bu nedenle destek illerin de yardımına ihtiyaç duyulabileceği

hususlarının dikkate alınması gerektiği belirtilmiştir.

Türkiye Afet Müdahale Planında ulusal düzeyde koordinasyon birimleri Afet ve Acil Durum Kurulu ve Afet Yönetim Merkezleri; yerel düzeyde koordinasyon birimleri İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu ve İl AFAD Merkezi olarak belirlenmiştir.

Planda, ulusal çalışma gruplarının ana çözüm ortağı bakanlık, kurum ve kuruluşların afet ve acil durum yönetim merkezlerinin bünyesinde ilgili çalışma grubunun yönetilmesi için koordinasyon ekiplerinin oluşturulması ve bir çalışma grubu yöneticisi belirlemesi öngörülmüştür. Ayrıca afet bölgesine destek olmak üzere çalışma grubu tarafından saha destek ekipleri tasarlanmıştır.

Türkiye Afet Müdahale Planında, müdahale seviyeleri etki ve müdahale derecesi açısından S1, S2, S3, S4 biçiminde tanımlanmış, ayrıca afet ve acil durumlar için 1. ve 2. grup destek iller belirlenmiştir.

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP) Neden İşletilemedi?

6 Şubat 2023'teki Kahramanmaraş Depremlerinin S4 seviyesinde olduğu ilan edilmiş olup 1. ve 2. grup destek iller ile ulusal kapasitenin yanı sıra uluslararası destekle müdahale çalışmaları yerine getirilmeye çalışılmıştır. Oysa Kahramanmaraş Depremlerinde özellikle ilk iki gün deprem bölgesine ulaşımda ciddi sıkıntılar yaşanmış, arama-kurtarma çalışmalarına başlanamamış, yardım malzemeleri deprem bölgelerine ulaştırılamamış ve dağıtımı sağlanamamış, bölgeyle ve bölge içinde iletişimde kesintiler olmuştur. Bu da TAMP'ın tüm kurgusuna karşın düzgün biçimde çalışmadığını göstermiştir. Sürece ilişkin en temel değerlendirme organizasyon ve koordinasyon yetersizliğidir.

1) Müdahalenin Başlatılması

TAMP'ta "Müdahale Seviyeleri" başlığı altında S1, S2, S3 seviyeleri için müdahalenin nasıl başlatılacağı belirtilmekte; S4 içinse "Olay seviyesi '4' kararı verilmesi halinde ise tüm ulusal kapasite müdahaleye katılır ve gerektiğinde uluslararası yardım çağrısında bulunulur" denmektedir. S4 seviyesi için müdahalenin hangi kuruluş/yetkili tarafından başlatılacağı belli olmamakla birlikte plandan anlaşılan, tüm ilgili kurum/kuruluşların kendiliğinden harekete geçmesi gerektiğidir.

“Olay Seviyesine Göre Koordinasyon Düzeyleri ve Fonksiyonlar” adlı piramitte S4 düzeyinde koordinasyondan Afet ve Acil Durum Kurulunun sorumlu olduğu görülmektedir. Ulusal çapta koordinasyonu üstlenen Afet ve Acil Durum Kurulunun hangi kurum/kuruluşlardan ve/veya yetkililerden oluştuğu planda açıkça yazmamaktadır. Bu da ilgili kurum için “görevsizlik” gibi bir algı oluşturmaktadır. Nitekim deprem sonrasında alanda ya da medyada böyle bir kurulun varlığına ilişkin bir habere rastlanmamıştır.

TAMP’taki “Operasyon servisindeki çalışma gruplarının ana ve destek çözüm ortakları” tablosunda AFAD yalnızca “Arama-Kurtarma” ve “Barınma” çalışmalarının doğrudan sorumlusu olarak görünmekte, başka bir alanda sorumluluğu ya da desteği olduğu yönünde bir ibare bulunmamaktadır. TAMP’ın bütününde uygulama sürecinin hangi kurum/kurumlar tarafından koordine edileceği belirsizdir ki bize göre başat sorun da budur.

2) Müdahalenin Yürütülmesi

Plandaki “Yerel Düzeyde Müdahale Yönetimi” bölümünde, Seviye 3 ve Seviye 4’te müdahale çalışmalarının vali tarafından yürütüleceği ifade edilmiştir. Ancak deprem bölgesinde görev alan valiler, özellikle ilk günlerde ne kitle iletişim ortamlarında ne de alanda kamuoyunu bilgilendirirken görülmüştür. Haberlere yalnızca valilerin Cumhurbaşkanı tarafından aranıp bilgi alındığı yansımıştır.

Taktik yaklaşımla hazırlanan TAMP’ın uygulanabilmesi için iller düzeyinde eylem planlarının oluşturulması öngörülmüştür; ancak AFAD’ın internet sitesinde afet bölgesindeki 11 ilden yalnızca Adana’nın eylem planı yer almaktadır. Bu da depremde öncelikli olmalarına karşın diğer illerde müdahalenin yürütülmesini sağlayacak eylem planlarının olmadığı ya da yayımlanmadığını düşündürmektedir.

3) Operasyon Hizmet Grupları

“Operasyon servisindeki hizmet gruplarının ana ve destek çözüm ortakları” tablosuna göre yerel yönetimlere, afet yönetim sürecinin en önemli unsurları olan arama-kurtarma, altyapı ve barınma konularında “destek” görevi dahi verilmemiştir. Oysa tüm yerel yönetimlerin arama-kurtarma çalışmalarına doğrudan katılacak itfaiye birimleri vardır; öte yandan altyapı sorunlarının giderilmesinde ve geçici barınma alanlarının kurulmasında fen işleri müdürlükleri aracılığıyla katkıda bulunabilmeleri olanaklıdır.

“Operasyon servisindeki çalışma gruplarının ana ve destek çözüm ortakları” tablosunda TRT ve TÜRSAT’a “destek” görevi dahi verilmemiş, “destek”le görevlendirilen “özel sektör” kapsamında olduğu düşünülen GSM operatörleri ise kesintisiz iletişim için üzerlerine düşeni yapmamışlardır. Dikkat çeken bir başka nokta da söz konusu tabloda, “Haberleşme” operasyonunda Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumunun (BTK) görev verilmemesidir. BTK’nin GSM operatörlerini göreve çağırmak yerine depremin ikinci günü

akşam saatlerinde Twitter'a bant daraltma uygulaması da yaşam savaşı veren yurttaşlarımızın seslerini duyuramamalarına yol açmıştır.

4) Sivil Toplum Kuruluşları (STK'lar)

STK'lar, TAMP'ta destek çözüm ortağı olarak yer almaktadır. Resmi kurumların dışında kalan, kuruluş amaçları, faaliyetleri, uzmanlık alanları birbirinden farklı olan tüm meslek odaları, sendikalar, dernekler ve vakıflar STK olarak adlandırıldığından planda hangi STK'lardan söz edildiği ve hangi STK'dan ne beklendiği belirsizdir.

Planda "Yerel Düzeyde Müdahale Yönetimi" başlığında diğer gruplarla birlikte STK'lar için de *"..yapılan planlamalar ve afete hazırlık protokolleri doğrultusunda afet bölgesinde ivedilikle yerlerini alarak çalışmalara destek olur"* diye belirtilmekte; ayrıca *"Afet bölgesinde görev almak isteyen STK'lar ilgili oldukları ulusal düzeyde ulusal düzey hizmet grubu ana çözüm ortağı tarafından, yerel düzeyde ise hizmet grubunun servis koordinatörü tarafından koordine edilir"* denmektedir.

Oysa Kahramanmaraş depremlerinde başta AFAD olmak üzere devlet kurumları, STK kapsamında değerlendirilen başta TMMOB olmak üzere benzer kurum-kuruluşların katkılarını almak bir yana deprem bölgesindeki faaliyetlerini yürütmelerine ya izin verilmemiş ya da zorluk çıkarılmıştır.

Birliğimizin ve bağlı Odalarımızın gerek Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığına gerekse AFAD'a yazılı başvuru yaparak yardım faaliyetlerine ve arama-kurtarma çalışmalarına destek ve işbirliği talebine yanıt verilmemiştir.

Bu da TAMP'ta yazılsa da iktidarın bir afet durumunda dahi genelde bazı STK'larla özelde de meslek odalarıyla işbirliği yapmaktan kaçındığını göstermektedir.

5) Yerel Düzeyde Müdahale

Planda "Yerel Düzeyde Müdahale Yönetimi" başlığında *"Afet bölgesinde İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezi içinde ihbar takip masası ve emniyet, jandarma, askeri birlikler, İl Afet ve Acil Durum Müdürlüğü ve diğer kamu kurumları personelinden oluşan gezici ilk tespit ekipleri kurulur"* denmektedir. Ancak bırakınız saha tespitleri yapmayı emniyet ve askeri birliklerin deprem bölgesine ulaşması bile 48 saati bulmuştur.

6) 112 Acil Çağrı Merkezleri

Planda "Yerel Düzeyde Müdahale Yönetimi" başlığında *"İllerde oluşturulacak 112 acil çağrı merkezleri İl Afet ve Acil Durum Yönetim Merkezlerinde, operasyon servisi içinde yer alan 'Acil Durum Hizmetleri Servisi Haberleşme Hizmet Grubu'nun çekirdeğini oluşturur. 112 acil çağrı merkezleri acil haberleşmenin sağlanması için ilk harekete geçen birim özelliğine sahip olup afet anında haberleşme sisteminde kesinti meydana gelmesi halinde ilk haberleşme çalışmalarını yürütür"* denmektedir. Kamuoyuna, 112 Acil Çağrı

Merkezinin işleyişine ilişkin açıklama yapılmadığından afete müdahaledeki işlevi ve haberleşmede üstlendiği işler belirsizdir. Yurttaşlar ve gönüllülerden oluşan arama-kurtarma ekipleri acil iletişim gereksinimlerini kendi olanaklarıyla sağlamaya çalışmışlardır.

7) Destek İl Grupları

Türkiye Afet Müdahale Planında yer alan destek il grupları tablosu incelendiğinde, 1. grup destek illerin ağırlıklı olarak deprem gören iller olup birbirleriyle ilişkilendirildiği görülmektedir. Ülkemizin deprem tehlike haritası ve diri fay hatları yıllardır bilindiğine göre birbirine yakın ve yaşanacak depremden etkileneneği bilinen kentlerin birbirlerine destek verecek iller olarak belirlenmesi anlaşılabilir bir durumdur.

2. grup destek illeri 1. Olarak belirlenen bir ilin birden fazla ile destek vermesi beklendiği görülmektedir. Kahramanmaraş Depremleri gibi birden fazla ilin depremden etkilenmesi durumunda destek veren ilin hangi ile yardıma gideceği belirsizdir.

Tablo 4. Destek il grupları

İL ADI	1.GRUP DESTEK İLLER (BÖLGE İLLERİ VE KOMŞU İLLER)	2.GRUP DESTEK İLLER
ADANA	Mersin, Osmaniye, K.Maraş, Gaziantep, Kilis, Hatay Niğde	Kayseri, Konya, Malatya
ADİYAMAN	Erzincan, Tunceli, Bingöl, Malatya, Elazığ, K.Maraş, Gaziantep, Şanlıurfa, Diyarbakır	Elazığ, Kilis, Kayseri
DİYARBAKIR	Şanlıurfa, Mardin, Siirt, Şırnak, Batman, Adıyaman Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş	Malatya, Bitlis, Erzurum
ELAZIĞ	Erzincan, Tunceli, Bingöl, Malatya, Adıyaman, Diyarbakır	Sivas, Erzurum, Adıyaman
GAZİANTEP	Mersin, Adana, Osmaniye, K.Maraş, Kilis, Hatay, Adıyaman, Şanlıurfa	Kayseri, Malatya, Adana
HATAY	Mersin, Adana, Osmaniye, K.Maraş, Gaziantep, Kilis	İçel, Şanlıurfa, Kayseri
MALATYA	Erzincan, Tunceli, Bingöl, Elazığ, Adıyaman, Diyarbakır, K.Maraş, Sivas	Gaziantep, Erzincan, Kayseri
K.MARAŞ	Mersin, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Kilis, Hatay, Adıyaman, Sivas	Şanlıurfa, Niğde, Diyarbakır
ŞANLIURFA	Diyarbakır, Mardin, Siirt, Şırnak, Batman, Gaziantep, Adıyaman	Elazığ, Kahramanmaraş, Malatya
KİLİS	Mersin, Adana, Osmaniye, K.Maraş, Gaziantep, Hatay	Adana, Şanlıurfa, Malatya
OSMANİYE	Mersin, Adana, K.Maraş, Gaziantep, Kilis, Hatay	Kayseri, Adana, Adıyaman

8) Entegrasyon Süreci ve Tatbikatlar

TAMP'a göre İl Afet ve Acil Durum Koordinasyon Kurulu, planların uygulanabilirliğini tatbikatlarla denetlenme yükümlülüğü taşımaktadır. Ancak bugüne kadar herhangi bir ilimizde bu tür tatbikatların, kamuoyunu bilgilendirerek ve yurttaşların etkin katılımını sağlayarak yapıldığına tanık olunmamıştır.

Planda “Entegrasyon Süreci” başlığı altında belirtilen operasyonel raporlar, eğitimler ve saha tatbikatları da bugüne değin ilgili illerdeki kurum-kuruluş-STK’ların ve yurttaşların katılımlarıyla gerçekleştirilmemiştir. Oysa bu eğitimler ve tatbikatlar sadece ilgili kurumları ve kuruluşları değil yurttaşları da afetlere hazırlayan dolayısıyla afet bilincini geliştiren önemli çalışmalarlardır. Türkiye Afet Müdahale Planlarının 2014 yılından beri hazırlandığı göz önüne alındığında “Entegrasyon Süreci”nin işletilmemesi, planın rafta kaldığının ve gereklerinin yapılmadığının en önemli göstergesidir.

Sonuç

Bilim insanlarının da dillendirdiği üzere 6 Şubat 2023 depremleri büyüklükleri ve etki alanları bakımından ülke tarihinin en yıkıcı depremlerindedir. Depremi 11 ilde aynı anda gerçekleşmesi, devletin tüm kurumlarını âdeta paralize etmiş, sonuçları büyük acılar yaratan organizasyon ve koordinasyon eksikliklerine neden olmuştur.

Plana göre asli görevi, afet ve acil durumlarda can ve mal kurtarma, sağlık, iaşe, barınma, güvenlik, mal ve çevre koruma, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin verilmesini koordine etmek olan Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ve yine planda ana sorumlukla görevlendirilen kamu kurumları, bu zorlu sınavda başarılı olamamış; TAMP ise uygulamaya geçirilmeden kâğıt üzerinde kalmıştır.

Ne yazık ki 24 yıldır değişen hiçbir şey olmamıştır. TMMOB’nin “Doğu Marmara Depremleri ve Türkiye Gerçekleri” (2000) raporundaki tespit ne yazık ki bugün için de geçerlidir:

“.. küreselleşme politikalarına teslim olmuş bir sistemin, toplumsal ve insani sorunlar karşısında ne kadar körleştiğini, kamu örgütlenmesinin ne kadar aciz bir yapıya dönüştüğünü ve kamu yönetiminin ne kadar etkisizleştiğini açıkça ortaya koymuştur...”

Depremi Ardından İlk Günler

Birliğimiz, deprem anından itibaren depremden etkilenen tüm illerde acil durum dayanışma kampanyaları ve sahada araştırma, inceleme, tespit ve değerlendirme çalışmaları yapmıştır. Afet Koordinasyon Merkezlerimiz ve İl Koordinasyon Kurullarımız aracılığıyla yürütülen çalışmalar tüm üyelerimizin çabaları ile sürdürülmüştür.

İlk anında kurduğumuz Afet Koordinasyon Merkezinde dayanışma gönüllülerimiz, depremden etkilenen bölgelerdeki saha çalışmalarında ise mesleki yeterliliğe sahip üyelerimiz eşgüdümlü olarak çalışmalarını gerçekleştirmişlerdir.

Birliğimiz depremin hemen ardından İKK'larımız ve üyelerimizden aldığımız bilgiler ile yayımlanan durum tespit raporları ve periyodik olarak güncellenen mevcut durum raporları ile bölgede yürütölen tüm çalışmaları, tespitleri ve eksiklikleri kamuoyuyla paylaşmıştır.

Depremin 8. ay ve 1. yıldönümlerinde kamuoyu ve idareyle paylaştığımız raporlarda durum tüm açıklığıyla gözler önüne serilmiştir. Bunlar aşağıda özetlenerek sıralanmıştır.

Depremin Üzerinden Geçen 8 Ay...

TMMOB'nin depremin üzerinden geçen 8 ayın ardından yayımladığı raporda depremden etkilenen tüm illerin mevcut durumları değerlendirilmiştir. Geçen süre zarfında tüm illerde sorunların giderek büyüdüğü; barınma ve bağlı sorunların çözümsüzlökle karşı karşıya olduğu, temel ihtiyaçların karşılanmasındaki zorluklar kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Rapordaki saptamalar özetle şunlardır:

“Geçen 8 ayın ardından siyasal iktidar, deprem bölgesindeki sorunlarının çözümlünün kalıcı yapılaşmadan geçtiği tespitini yaparak 126 No.'lu Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi'ni yayımlamış, bu kararnamede yerleşim ve yapılaşmaya ilişkin olağanüstü düzenlemeler getirmiştir. Bu kararnamenin olağanüstü olmasındaki temel neden afet sonrası bilimsel ve teknik çalışmaların ışığında bir kent ve yerleşim planı olması değil, kentleşmeyi yalnızca teknik bir mesele olarak ele alması, halkı ve kentlerdeki sorunları yok sayarak akıldışı bir yöntemi benimsemesidir.

Kararnamenin kapsamı, anayasal hakları ihlal edecek şekilde genişletilmiş; Çevre, şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na tüm yetkiler devredilerek bakanlık merkezi bir otorite haline getirilmiştir. İmar Kanunu ve ilgili yönetmelikler askıya alınmış, yerleşim planlarının bilimsel ve teknik gereklilikleri göz ardı edilmiştir. Mera, orman, kıyı alanları gibi doğal alanlar herhangi bir sınırlama olmaksızın yapılaşmaya açılmış, kamu yararı gözetilmeksizin hızlı konut üretimi hedeflenmiştir. Bu kararname, geçmişten ders çıkarmadan ve sürdürülebilir kentleşmeyi planlamadan, yeni felaketlere zemin hazırlamış, sorunları çözümlerinden uzaklaştırmıştır.

Depremin ardından geçen bir yıl içinde TOKİ eliyle kentsel ve kırsal konut ihtiyaçlarının giderileceği açıklansa da bu sürecin nasıl işleyeceğine dair bilimsel bir planlama yapılmamıştır. Yeni konutların yer seçiminde halkın sosyal ve ekonomik ihtiyaçları göz ardı edilmiştir. Kırsal alandaki yeniden inşa sürecine dair herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir.

şehirlerin yalnızca fiziksel olarak yeniden inşası değil, sosyal ve kültürel dokusunun korunarak, halkın yaşam kalitesini artıracak, dayanıklı ve güvenli alanlar oluşturulması gerekliliği bu süre zarfında yok sayılmış, kentler yalnızca hızlı konut üretimi üzerinden değerlendirmiştir. Sosyal donatı alanları, ekonomik yapı, ulaşım ve altyapı gibi temel konular dikkate alınmamıştır.

Yıkılmış kentlerde yeniden yapılaşma süreci, mevcut yapı stokunun durumu ve zemin verileri dikkate alınarak belirlenmesi bir zorunlulukken, kamucu bir kentsel dönüşüm politikası yerine rant odaklı projeler yürütülmüştür. Mühendislik, mimarlık hizmetlerine yönelik bilimsel ve teknik çalışmalar doğal afetlerin yıkıcılığını azaltmanın yolunun, ekolojik ve sosyal riskleri dikkate alan, kentlerin doğal yapısına uygun mekânsal planlamalar yapmaktan geçtiğini gösterirken, TMMOB ve bağlı Odaları bunu her alanda tüm kamuoyu ve ilgililerle defalarca paylaşmasına rağmen siyasi irade bu konulara dikkat kesilmemiştir.

6 Şubat Depremlerinde yaşanan büyük kayıplar, afet yönetimi ve kriz müdahale süreçlerindeki yetersizlikleri bir kez daha gözler önüne sermiştir. Ancak iktidar, sürecin sorumluluğunu üstlenmek yerine, depremin büyüklüğünü ve yıkıcılığını gerekçe göstererek, sistemin eksikliklerini gizlemeye çalışmıştır.

İktidar, afet yönetimi konusundaki yetersizliklerini örtbas etmek için TMMOB ve ilgili meslek örgütlerini hedef almış, bilimsel denetim mekanizmalarını devre dışı bırakarak, mühendislerin ve şehir plancılarının süreçteki rolünü engellemeye çalışmıştır. Özellikle Hatay, Adıyaman, Kahramanmaraş ve Malatya gibi illerde, barınma, eğitim, sağlık, gıda, su ve hijyen gibi en temel insani ihtiyaçlar 8. ay itibarıyla karşılanmamıştır.

Gözler önündeki bu tablo, afet yönetiminde yaşanan başarısızlığın bir sonucudur. Ancak halkın yaşadığı bu felaketlerin sorumluları, süreci yönetmekten kaçanlar, bilimi ve tekniği dışlayanlar, sorumluluktan kaçamayacaklardır.”

Bir Yılın Ardından Yıkım, İhmaller ve Çözumsuzlük

Birinci yılın ardından açıklanan resmi sayılara göre 53.537 kişi hayatını kaybederken 39.441 bina tamamen yıkılmış, toplamda 271.892 bina kullanılamaz hale gelmiştir. Aradan geçen bir yıla rağmen kayıpların ve yıkımın tüm boyutlarını ortaya koyan net veriler bugün hâlâ açıklanmamıştır. Depremlerin birinci yılında TMMOB tarafından ön değerlendirme ve sekizinci ay raporlarında tespit edilen sorunlara yönelik herhangi bir çözüm üretilmemiş olması, depremden etkilenen yurttaşların yaşamlarına verilen değerlerin bir göstergesidir.

Deprem sonrası hızlı ve etkin yardım organizasyonlarını yürütmesi beklenen Kızılay, görevini yerine getirememiş, tam tersine kamuoyuna da yansıyan skandal olaylarla gündeme gelmiştir. Kızılay, depremzede vatandaşların barınma ihtiyacını karşılamak yerine, yardım kuruluşlarına çadır ve gıda satışı yapmıştır. Depremzedelerin en temel insani ihtiyaçları, birinci yılın sonunda halen karşılanamamıştır.

Deprem bölgesinde cenazeler günlerce sokaklarda bekletilmiş, kimlik tespitleri yapılmadan, örnek alınmadan toplu olarak gömülmüştür. Bu uygulama, ilerleyen süreçte ailelerin kayıplarına dair hukuki mücadelelerini imkânsız hale getirmiştir. Geçen bir yıldan sonra kaç kişinin hayatını kaybettiği, kaç kişinin kayıp olduğu, kaç insanın sakat kaldığı gibi temel sorulara halen net yanıtlar verilmemiştir.

Tüm illerde geçici barınma alanlarının yetersizliği büyük bir kriz yaratmıştır. Çadırkentlerde 2,5 milyon insan barındırılmış, daha sonra 691 bin kişi konteyner kentlere yerleştirilmiştir. Ancak kurulan barınma alanları insani yaşam standartlarını karşılamamıştır. Altyapı eksiklikleri nedeniyle temiz suya erişim, hijyen, güvenlik ve temel hizmetler sağlanmamıştır.

Yürütülen enkaz kaldırma çalışmaları bilimsel ve teknik kurallara uygun yürütülmemiş, tehlikeli kimyasallar ve toksik maddeler içeren molozlar plansız bir şekilde taşınmıştır. Bu uygulamalar gözle görülür biçimde hava kirliliği, toprak ve su kirliliği meydana gelmiştir.

Seçim öncesinde iktidar, kamuoyuna olumlu bir imaj vermek için enkaz kaldırma işlemlerini hızlandırmış, ancak bu süreçte asbest ve ağır metallerin kontrolsüzce doğaya yayılmasına neden olmuştur. Bu bilinçsiz uygulamalar yeraltı sularını, tarım arazilerini, havayı ve insan sağlığını ciddi şekilde tehdit etmektedir.

Birinci yılın sonunda deprem bölgesinde ekonomik yıkım, kitlesel işsizlik, kayıt dışı istihdamı ve hane halkı yoksulluğu her geçen gün artmıştır. Konut ve işyerlerinin yıkımıyla birlikte kiraların aşırı yükselmesi, derinleşen barınma krizini gibi sorunlar çözüme kavuşturulmamıştır.

İktidarın, 6 Şubat Depremlerini bir siyasi rant malzemesi olarak kullanarak seçim döneminde “bir yıl içinde kalıcı konutlara yerleştirme” vaadinde bulunmasına rağmen bu süre zarfında ancak planlanan konutların sadece %18’i tamamlanabilmiştir.

Depremde yalnızca insanlarımız değil, hukuk sistemi de enkaz altında kalmıştır. Geçen sürenin ardından yıkılan binalardan sorumlu olan kamu görevlileri hakkında etkin soruşturma açılmamış, denetim süreçlerinde ihmali olan yetkililer yargılanmamıştır.

Söylemekten Vazgeçmeyeceğiz: İkinci Yılın Sonunda da Halen Enkaz Altındayız!

Türkiye’nin yaşadığı en büyük felaketlerin başında gelen 6 Şubat Kahramanmaraş ve 20 Şubat Hatay Depremleri’nin ikinci yılındayız. Hayatta kalanlar hâlâ bir felaketin ortasında, kaderlerine terk edilmiş, yaşamın yeni filizlerini büyütme çalışıyorlar.

Felaketin ardından iki yıl geçti ama yaralar hâlâ kapanmadı, şehirler hâlâ enkaz yığını, insanlar hâlâ belirsizliğin içinde.

Depremden etkilenen kentlerin dününden, depremin hemen ardından ve ikinci yılından görüntüler göstermektedir ki, depremin ilk gününden bu zamana değişen bir şeyin olumlu yönde değişmemiş, aksine sorunların her geçen gün artmıştır. (Şekil 4, 5, 6, 7,8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20 ve 21)

HATAY

Şekil 4- Hatay- Antakya 2021 (uydu görüntüsü)

Şekil 5- Hatay Antakya- 10 Şubat 2023 (uydu görüntüsü)

Şekil 6- Hatay Antakya- Mart 2024 (uydu görüntüsü)

KAHRAMANMARAŞ

Şekil 7-Kahramanmaraş- Nisan 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 8-Kahramanmaraş- 15 Şubat 2023 (uydu görüntüsü)

Şekil 9-Kahramanmaraş- Ekim 2024 (uydu görüntüsü)

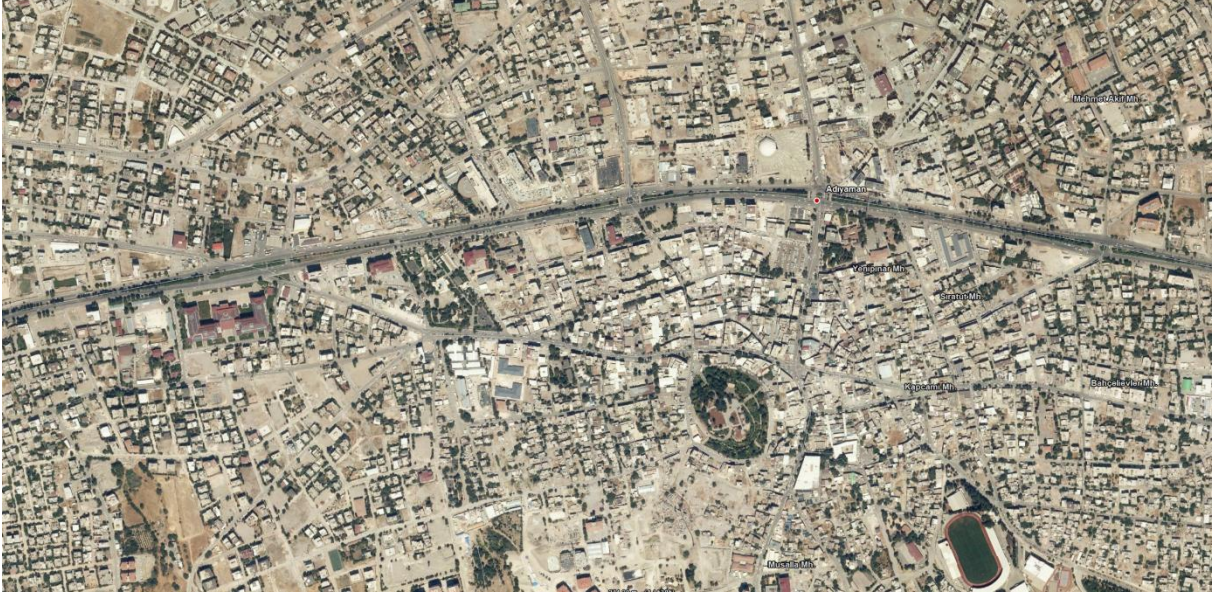
ADYAMAN

Şekil 10- Adiyaman- Ekim 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 11- Adiyaman- Haziran 2023 (uydu görüntüsü)

Şekil 12- Adiyaman- Eylül 2024 (uydu görüntüsü)

GAZİANTEP

Şekil 13- Gaziantep Nurdağı- Mart 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 14- Gaziantep Nurdağı- Mart 2023 (uydu görüntüsü)

Şekil 15- Gaziantep Nurdağı- Kasım 2024 (uydu görüntüsü)

Şekil 16- Gaziantep Islahiye- Aralık 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 17- Gaziantep Islahiye- 8 Şubat 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 18Gaziantep Islahiye- Nisan 2024 (uydu görüntüsü)

MALATYA

Şekil 19-Malatya- Temmuz 2022 (uydu görüntüsü)

Şekil 20-Malatya- Haziran 2023 (uydu görüntüsü)

Şekil 21-Malatya- Eylül 2024 (uydu görüntüsü)

Depremın ikinci yılında geriye dönüp baktığımızda, yalnızca yıkılmış binalar değil, yok edilmiş hayatlar, çözülemeyen barınma krizi, hâlâ sağlanamayan temel insani koşullar ve devletin sorumluluklardan kaçan anlayışını görüyoruz. Enkaz altında kalan sadece insanlar değil, aynı zamanda devletin tüm mekanizmaları, planları ve organizasyon yapısıydı.

Partili Cumhurbaşkanı, “2023 yılında yaptığı bir miting konuşmasında “Amacımız bir yıl içinde 319 bin konut ve köy evini hak sahiplerine teslim etmektir. Toplamda inşa edeceğimiz konut sayısı 650 bini bulacaktır. Konutuyla, hastanesiyle, kamu binasıyla, tarihi ve kültürel varlıklarıyla tüm şehirlerimizi eski görkemine kavuşturuncaya kadar durmayacağız. Bunun için milletimizden, depremedelerden bir yıl müsaade istedik, bize bir yıl müsaade edin. Bir yıl içerisinde 319 bin konutu inşallah sizlere teslim edeceğiz.” vaatlerinde bulunmuştur.

2025 yılı Ocak ayında Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yapılan basın duyurusunda ise şöyle denmiştir: “Deprem bölgesindeki 11 ilde bugüne kadar 169 bin 171 konut, 149 iş yeri ve 32 bin 260 köy evi olmak üzere toplam 201 bin 580 bağımsız bölüm teslim edildi. İllere göre dağılım ise şöyle: Adana’da 6 bin 700 konut ve 117 köy evi olmak üzere toplam 6 bin 817 bağımsız bölüm, Adıyaman’da 27 bin 433 konut ve 3 bin 973 köy evi olmak üzere toplam 31 bin 406 bağımsız bölüm, Diyarbakır’da 7 bin 665 konut, 255 köy evi olmak üzere toplam 7 bin 920 bağımsız bölüm, Elazığ’da 8 bin 149 konut, 685 köy evi olmak üzere toplam 8 bin 834 bağımsız bölüm, Gaziantep’te 19 bin 428 konut, 52 iş yeri ve 2 bin 995 köy evi olmak üzere toplam 22 bin 475 bağımsız bölüm, Hatay’da 40 bin 586 konut, 27 iş yeri ve 5 bin 554 köy evi olmak üzere toplam 46 bin 167 bağımsız bölüm, Kahramanmaraş’ta 24 bin 420 konut, 30 iş yeri ve 10 bin 180 köy evi olmak üzere toplam 34 bin 630 bağımsız bölüm, Kilis’te bin 713 konut, 4 iş yeri ve 439 köy evi olmak üzere toplam 2 bin 156 bağımsız bölüm, Malatya’da 20 bin 212 konut, 20 iş yeri ve 6 bin 93 köy

evi olmak üzere toplam 26 bin 325 bağımsız bölüm, Osmaniye’de 6 bin 391 konut, 6 iş yeri ve 940 köy evi olmak üzere toplam 7 bin 337 bağımsız bölüm, Şanlıurfa’da 6 bin 474 konut, 10 iş yeri ve bin 29 köy evi olmak üzere toplam 7 bin 513 bağımsız bölüm teslim edildi.”

Oysa ikinci yılın sonunda gerçekleşen, sadece, kalıcı konutlarda hedeflenenin %30 kadarı tamamlanabildi.

Çadırlar ve konteyner kentler, bir geçici çözümden öteye gidemedi. İnsanlar hâlâ barınma, sağlık, hijyen, eğitim ve istihdam sorunlarıyla karşı karşıya...

Bu süreçte en temel insan hakları ihlal edildi. Yıkılan binaların sorumluları yargılanmadı, Kızılay çadır satarken, AFAD felaketi yönetmek yerine beceriksizliğini örterek günü kurtarmaya çalıştı. Siyasi iktidar ise TMMOB ve meslek örgütlerini hedef alarak, bilim ve teknik ışığında yapılması gerekenleri görmezden geldi.

Şimdi, ikinci yılın sonunda, “Bundan sonra ne olacak?” diye sormak yerine “Neden iki yıldır hiçbir şey olmadı?” sorusunu sormanın vaktidir. Ne yazık ki 6 Şubat’ta hayatını kaybedenleri anarken, hâlâ kayıp olan binlerce insanın, yıkık kentlerin ve çözümsüzlüğün gölgesindeyiz. Türkiye, sadece bir depremin değil, ihmalin, rantın, beceriksizliğin ve umursamazlığın enkazı altında kalmaya devam ediyor.

Peki, daha ne kadar? Daha kaç yıl geçmesi gerekiyor? Daha kaç felaket yaşanmalı ki bilim ve aklın ışığında hareket edilsin? Kaç can daha kaybedilmeli ki önlemlerin “felaket sonrası” değil, felakete dönüşmeden alınması gerektiği anlaşılsın?

Dilimizde tüy bitti!... Uyarılarımızı defalarca yaptık. Raporlarımızı sunduk. Çözümleri ortaya koyduk. Ama görüyoruz ki bilimi yok sayan, rantı merkeze alan bu anlayış değişmedikçe, bir sonraki felaketin de kaçınılmaz olduğu gerçeği ortada duruyor.

Bugün, enkaz altında sadece kentler değil, aynı zamanda devletin sorumluluk anlayışı, toplumsal dayanışma ruhu ve halkın umutları da gömülü kalıyor. Artık bu enkazın altında daha fazla kalamayız. Göz göre göre gelen felaketleri durdurmak için rant odaklı politikaları değil, halkın güvenliğini ve yaşam hakkını önceleyen bir anlayışı hayata geçirmek zorundayız.

Aksi halde, gelecek yıllarda yine aynı sözleri, ‘99’da Marmara, 2001’de Van’da, 2020’de Elâzığ ve İzmir’de ve çok yakın tarihte, bundan tam 2 yıl önce Kahramanmaraş’ta, Hatay’da, Adıyaman’da, Malatya’da söylediklerimizi tekrar etmeye, yine aynı kayıpları, yine aynı çaresizliği konuşmaya devam edeceğiz.

Geçici Barınma Alanlarında Yaşamın Sürdürülmesi: Sosyal Çöküntü ve Bütüncül Planlama Gerekliliği

Deprem sonrası kriz yönetiminin en büyük eksikliklerinden biri, barınma ihtiyacının sadece fiziksel bir mesele olarak ele alınması ve sosyal boyutunun tamamen göz ardı edilmesi ve bunun bile başarılamamasıdır. Afet sonrası hızlı müdahale sürecinde barınma ihtiyaçların karşılamak elbette önemlidir, ancak geçici barınma alanlarının insani yaşam standartlarına uygun hale getirilmesi ve bu alanlarda sosyal dokunun korunması en az acil barınma ihtiyacı kadar kritik bir meseledir.

Kent planlarındaki toplanma alanları ve yeşil alanların önemi sadece bireylerin ve toplulukların kendini yeniden üretimi değil, afet anlarında bu alanların kullanılarak felaketlerin etkilerinin de azaltılmasıdır. Bu tür alanların eksikliği depremden kurtulanların her türlü koşul altında sokaklarda kalmasına neden olmuştur.

AFAD verilerine göre iki yılın sonunda 11 ilde 395 konteyner kent geçici barınma alanı olarak faaliyetini sürdürmektedir. Bu konteyner kentlerde yaklaşık 650 bin yurttaşın barındığı bildirilmektedir. Çadırlarda veya depremkondularda yaşayan yurttaşların sayısı belirsizdir.

Çadırda veya konteynerlerde yaşamak zorunda kalan yüz binlerce insan, yalnızca barınma kriziyle değil, derinleşen sosyal, ekonomik ve psikolojik sorunlarla da mücadele etmek zorunda bırakılmıştır. Oysa afet sonrası süreçte bütüncül bir planlama anlayışı benimsenmeli, yalnızca konut üretimine değil, aynı zamanda kentlerin sosyal yapısına, ekonomik işleyişine, altyapısına, kültürel mirasına ve çevresel sürdürülebilirliğine odaklanan bir planlama modeli hayata geçirilmeliydi.

Ancak iktidarın tercih ettiği plansız ve parça parça uygulamalar hem geçici barınma sürecini uzatmış hem de barınma krizinin sosyal çöküşe dönüşmesine neden olmuştur. Geçici barınma alanlarının fiziksel koşulları yetersiz olduğu gibi, halkın sosyal ihtiyaçları, psikososyal destek gereksinimleri, eğitim, sağlık ve istihdam konularında yaşadığı derin sorunlar da göz ardı edilmiştir.

Geçici Barınma Alanlarında İki Yıldır Derinleşen Sorunlar

Barınma Alanlarının Fiziksel Yetersizliği:

Deprem bölgesinde çadır ve konteyner kentler hâlâ insani standartlardan uzak koşullarda hizmet vermektedir. Altyapı eksiklikleri nedeniyle temiz suya erişim, kanalizasyon sistemlerinin yetersizliği, ısıtmanın sağlanamayışı ve hijyen koşullarındaki olumsuzluklar, bu alanlarda yaşayan insanları sağlık sorunlarıyla yüz yüze getirmektedir.

Toplumsal Çöküş ve Psikolojik Etkiler:

Afetlerin en büyük yıkımı yalnızca fiziksel olmaz; insanların ruh sağlığı, toplumsal aidiyet duygusu ve psikolojik dayanıklılığı da ciddi şekilde etkilenir. Ancak, geçici barınma

alanlarında psikososyal destek programları uygulanmamış, insanlar travmalarıyla baş başa bırakılmıştır. Eğitim sisteminin aksamasi, çocukların psikolojik ve akademik gelişimini olumsuz etkilemiş, kadınların, yaşlıların ve engelli yurttaşların sosyal destek mekanizmalarından yoksun kalması, zaten derinleşen toplumsal yıkımı daha da büyütmiştir.

Ekonomik Yıkım ve Göç:

Deprem sonrası barınma kriziyle birlikte işsizlik ve ekonomik güvencesizlik de katlanarak büyümüştür. Yerinden edilen insanlar, ekonomik yaşamlarından koparılmış, çalıştıkları işyerleri ya tamamen yıkılmış ya da faaliyete geçememiştir. Ekonomik faaliyetlerin durması, insanları göçe zorlamış, deprem bölgelerindeki kentler büyük ölçüde insansızlaşmıştır.

Bütüncül Planlama Eksikliği:

Tüm bu sorunların temelinde bütüncül bir kent planlama yaklaşımının hayata geçirilmemesi yatmaktadır. Deprem sonrası yeniden yapılanma süreci, sadece konut üretimiyle sınırlandırılmış, ancak bu konutların sosyal donatı alanları, ekonomik merkezler, eğitim ve sağlık altyapısı ile birlikte bir bütün olarak tasarlanması gerektiği görmezden gelinmiştir. Oysa afet sonrası kentlerin yeniden inşasında barınma, ekonomi, ulaşım, sosyal hizmetler ve çevresel sürdürülebilirlik gibi faktörler bir bütün içinde ele alınmalıdır.

Çaresizlik ve Zorunluluk “Depremkondular”:

Devlet, depremden sonra tüm illerde yaşanan geçici barınma sorununa halkın kendi çözümünü üretmesine seyirci kalmış, bir çözüm üretememiştir. Şehirlerin yeniden inşası için verilen kredi ve hibelerin yetersiz kalması, geçici barınma alanlarındaki ekonomik, sosyal ve temel ihtiyaçlara ulaşmadaki zorluklar halkı kendi çözümlerini bulmaya ve bu çözümleri korumaya zorlamıştır. İki yılın ardından halen yurttaşların azımsanmayacak bir kısmı kendi imkanlarıyla inşa ettikleri, kendi yaşam alanlarına yakın ve herhangi bir altyapı hizmeti almamış, bölge tabiri ile depremkondularda yaşamaktadır. Bu yapıların derme çatma ve yapı güvenliği riskleri bir yana, enerji ve halk sağlığı yönünden büyük sorunları bulunmaktadır. Elektriklin zoraki olarak kaçak kullanılması, foseptik çukurlarının zorunlu olarak yaşam alanlarının yakınına ve hatta içlerine açılması toplum sağlığını ve güvenliğini tehdit etmektedir.

Acil Toplanma Alanları ve Yeşil Alanların Ortadan Kaldırılması:

Kentler planlanırken ayrılması gereken yeşil alanlar ve parklar deprem gibi afetlerde aynı zamanda halkın sığınacağı ve barınabileceği alanlardır. Bu alanlar ekolojik veriler de dikkate alınarak planlara işlenmeli ve sonrasında yapı parseline dönüştürülecek alanlar olarak görülmemelidir. Aynı zamanda bina ve çevresindeki yeşil alanlar özellikle deprem bölgelerinde bina yıkıldığında daha çok insanın hayatı için önem teşkil etmektedir. Bu nedenlerle bina yüksekliklerine göre de ne kadar yeşil alan ayrılmasının konu

uzmanlarınca hesaplanması ve uygulamaların ona göre yapılması hayati önem taşımaktadır. Geçen iki yılın ardından tüm ülkede Acil Toplanma Alanlarının oluşturulmaması ya da ortadan kaldırılması, siyasi iktidarın yurttaşlara verdiği değeri göstermektedir.

Rezerv Yapı Alanlarının Kullanımı ve Eksiklikler

İktidarın deprem sonrası ilan ettiği rezerv yapı alanları, plansız ve bilimsellikten uzak uygulamaların yeni bir örneği olmuştur. Depremzedelere konut sağlamak için seçilen bu alanlar, jeolojik ve zemin etütleri yapılmadan, halkın ihtiyaçları gözetilmeden belirlenmiştir.

Kent merkezlerinden uzak, tarım arazileri, ormanlık alanlar ve doğal sit bölgeleri üzerine kurulan rezerv yapı alanları, depremzedelerin ekonomik ve sosyal yaşamlarını sürdürebilecekleri uygun yerler değildir. Kırsal bölgelerde yaşayan insanlar, şehir merkezlerinden koparılmış; iş ve sosyal olanaklardan yoksun bırakılmıştır.

Yurttaşlar, depremin ardından mülkiyet haklarında da sorunlar baş göstermiştir. Yüzeyde yaşanan fiziki değişimler nedeniyle bozulan parsel dokularına bilimsel ve teknik çalışmaların yapılamaması, parsel dokusunun yenileyecek mühendislik hizmetlerinin idare eliyle eksik bırakılması çözümü oldukça zor olan sorunlar doğurmuştur.

Rezerv yapı alanı olarak ilan edilen bölgelerde, alanın ekolojik ve hidrojeolojik özelliklerinin göz önünde bulundurulması temel şarttır. Rezerv yapı alanı ilanının üst ölçekli plan kararlarıyla örtüşmesi gerekmekte ve bütüncül planlama ilkelerine göre değerlendirilmesi gerekmektedir. Böylesine büyük bir yeniden yapılanma sürecinde rezerv alanların belirlenmesinde yurttaşların katılımının sağlanması birinci öncelik olarak ele alınmalıdır. İlgili kurumlardan bilimsel ve teknik görüş alınmamış ve kentsel planlama ilkeleri görmezden gelinmiştir. Sonuç olarak “rezerv alanları” adı altında yapılan projeler, depremzedelere bir çözüm olmaktan çok, yeni sorunlar yaratmıştır.

Bölgesel Planlama ve Kent Ekonomisi: Mikro Ölçekli Müdahalelerle Makro Sorunlar Çözülmez

Deprem sonrası uygulamalar, bölgenin ekonomik ve sosyal dokusunu onarmaya yönelik bütüncül bir yaklaşımdan uzak kalmış, mikro ölçekli kentsel dönüşüm projelerine sıkışıp kalmıştır. Ülkenin sanayi, tarım ve turizm açısından stratejik bölgelerini barındıran bu coğrafyada, üretim odaklı bir kalkınma planı geliştirilmeksizin yapılan müdahaleler, sürdürülebilir bir ekonomik iyileşme sağlamaktan uzaktır. Afet sonrası kentlerin yalnızca konut odaklı yeniden inşası, bölgesel planlama gerekliliklerini göz ardı etmiş, bu da ekonomik kalkınma ve üretken şehirleşme perspektiflerinin arka plana itilmesine neden olmuştur.

Depremin etkilediği kentlerin, kendi özgün üretim işlevleri ve birbirleriyle kurduğu ekonomik, mekânsal ve sosyal ilişkiler dikkate alınmadan yeniden inşa edilmesi, kaynakların yanlış kullanımına ve plansız büyümeye yol açmıştır. Kentlerin yalnızca yapı

stoklarını yenileyerek yeniden kalkınacağına dair sığ ve yüzeysel yaklaşım, mekânsal planlama ilkeleriyle bağdaşmamaktadır. Kırsal üretim ile kent ekonomisinin birbirini tamamlayan unsurlar olduğu gerçeği göz ardı edilerek, tarım alanları ve sanayi bölgeleri üzerindeki mekânsal baskı artırılmış, rant odaklı politikalarla kentsel gelişim yönlendirilmiştir.

Son iki yıl içerisinde ulusal ve uluslararası teşvik, hibe ve fonlarla sağlanan destekler dışında, depremin yarattığı bölgesel üretim krizine ve ekonomik çöküşe yönelik kapsamlı bir program geliştirilmemiştir. Afet sonrası ekonomik toparlanmayı sağlamak adına geliştirilen projelerin etkileri, somut göstergelerle izlenmemiş, şeffaf bir izleme ve değerlendirme mekanizması işletilmemiştir. Öngörülen ekonomik canlanmanın sağlanamadığı durumlarda kapsamlı programların oluşturulması ve stratejik revizyonların yapılması gerekliliği açıktır.

Bu kontrolsüz ve kısa vadeli yaklaşımlar, gerçek anlamda depreme dirençli, güvenli kentlerin oluşturulmasını uzun vadede çözmekten uzaktır. Doğal ve ekolojik kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanılması, bölgenin mekânsal organizasyonunun, yerleşim deseninin ve üretim ilişkilerinin yeniden kurgulanması gibi temel konular ikinci plana atılmıştır. Kentlerin yeniden inşası, ulaşım, insan hareketliliği ve sanayi-tarım entegrasyonu gibi temel bileşenler dikkate alınmadan, alelacele uygun zeminler ve ucuz arsalar üzerine yeni yerleşim alanları inşa edilerek gerçekleştirilmiştir. Bu yaklaşımın, gelecekte daha büyük ölçekli ekonomik sorunlara yol açacağı açıktır.

Bölgenin üretim kapasitesinin sürdürülebilir bir şekilde yeniden oluşturulması, yalnızca fiziksel altyapının inşasıyla mümkün değildir. Depremin ardından sanayi sektöründe çalışan nitelikli iş gücünün büyük bir kısmı kentleri terk etmek zorunda kalmış, üretim için kritik öneme sahip olan bilgi birikimi kaybolmuştur. Ancak bugüne kadar iş gücünün kente dönüşünü teşvik edecek, aşamalı bir planlamaya dayanan, barınma ve istihdamı birlikte ele alan kapsamlı bir program geliştirilememiştir. Kentlerin üretim ağları güçlendirilmeden, istihdam ve geçim kaynakları çeşitlendirilmeden, yalnızca konut inşa ederek bölgenin ekonomik olarak yeniden ayağa kalkması mümkün değildir.

Sonuç olarak, bugüne kadar uygulanan politikalar, bölgesel planlamayı görmezden gelen, kısa vadeli ve anlık çözümler sunmaktan öteye geçememiştir. Kentleri yalnızca binalardan ibaret gören anlayış terk edilmeden, toplumsal, ekonomik ve mekânsal boyutları içeren bütüncül bir planlama yaklaşımı benimsenmeden, bölge ve kentlerin ekonomisinin tekrar ayağa kalkması vadedilen hızda mümkün olmayacaktır.

Ulaşım, İletişim ve Haberleşme

6 Şubat Depremlerinin ardından yaşanan en büyük krizlerden biri, iletişim ve ulaşım altyapısının çökmesi olmuştur. Depremin ardından saatlerce hatta günlerce haber alınamayan bölgeler olmuştur. İletişim operatörlerinin hizmetleri neredeyse durmuş, internet erişimi kesilmiş ve halk enkaz altındaki yakınlarına ulaşamamıştır. Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurum (BTK) verilerine göre 2022 yılında 12.403.331 kayıtlı mobil telefon kullanıcısının mobil telefon aboneliği bulunmaktadır. Deprem anından itibaren

özel sektör tarafından işletilen 7.000'e yakın baz istasyonunun en az %50'si servis dışı kalmıştır.

Haberleşme sistemlerindeki bu büyük çöküş, kriz yönetiminin felaketin boyutunu anlamasını da geciktirmiştir. Özellikle AFAD ve diğer kamu kurumları, iletişim sistemlerindeki yetersizlik nedeniyle arama-kurtarma çalışmalarını organize edememiş, enkaz altındaki insanların çağrılarını yanıtsız bırakmıştır.

Elektronik haberleşme işletmecilerinin abonelerden toplayarak BTK gelirlerine aktardığı kaynağın (evrensel hizmet katkı payı/fonu), deprem bölgelerinin geniş bant altyapılarının ayağa kaldırılmasında kullanılması çağrılarımızın karşılık bulup bulmadığı, bugün iki yılın ardından bile hâlâ belirsizdir.

Demiryolu hatları, otoyollar, köprüler, deniz yolu ve hava yolu gibi kritik ulaşım altyapıları büyük zarar görmüş, arama-kurtarma ekipleri deprem bölgesine geç ulaşmıştır. Liman bölgesinde yer alan bir kent olan Hatay'da deprem ve ardından İskenderun Limanında çıkan yangın nedeniyle denizyolu oldukça kısıtlı kullanılabilmiştir. Bu da özellikle ilk 72 saat içinde hayatta kalma ihtimali olan binlerce insanın hayatına mal olmuştur.

Depremden ardından ulaşım altyapısının güçlendirilmesi bakımından kalıcı hiçbir adım atılmamıştır. Mevcut yolları enkaz kaldırma, inşaat ve geçici barınma alanlarına bağlayacak yolların eksikliği başlı başına bir sorundur. Depremden etkilenen illerde ve çevre illerde geçici barınma alanlarında nüfus yoğunluğu, inşaat malzemeleri taşıyan kamyonlar ve iş makinelerinin artışıyla şehirlerde ulaşım ve trafik sorunu iki yıl içerisinde oldukça yüksek düzeylere çıkmıştır. Bu durum, olası yeni afetlerde de benzer bir yıkımın yaşanmasına neden olacaktır.

Tarihi, Kültürel ve Doğal Mirasın Korunması ve Yeniden İnşası

6 Şubat Depremleri, yalnızca binaları değil, kentlerin kimliğini ve belleğini de enkaz altında bırakmıştır. Antakya, Malatya, Maraş, Adıyaman, Antep, Diyarbakır ve Urfa gibi tarih boyunca medeniyetlerin kesişim noktası olmuş kentlerde sayısız tarihi yapı ya tamamen yok olmuş ya da ciddi zarar görmüştür. Ancak felaketin ardından kültürel mirası korumak amacıyla gösterilmesi gereken çaba, rant odaklı projeler karşısında geri plana itilmiştir.

Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi Türkiye Milli Komitesi'nin (ICOMOS Türkiye) de vurguladığı gibi, bu tür yıkımların ardından kültürel mirasın korunması, disiplinler arası ve katılımcı bir süreç gerektirmekteyken Antakya Tarihi Kent Merkezinde yürütülen koruma çalışmaları parçalı, plansız ve şeffaflıktan uzak bir şekilde ilerlemiştir. Depremden ardından bilimsel restorasyon süreçlerinin başlatılması gerekirken enkaz kaldırma çalışmaları sırasında tarihi yapılar da moloz yığınına dönüştürülmüş, arkeolojik değerler gözetilmeden taş ocaklarına taşınmış, böylece kültürel mirasın önemli bir bölümü bilinçsizce yok edilmiştir.

Diyarbakır Surları ve Hevsel Bahçeleri, Gaziantep'teki tarihi Antep Evleri, Antakya'nın kadim sokakları ve Kurtuluş Caddesi gibi kültürel miras alanları ağır hasar almıştır.

Anadolu'nun ilk camisi olarak bilinen Habibi Neccar Camii tamamen yıkılmıştır. Antakya'da St. Pierre Kilisesi ve Hatay Arkeoloji Müzesi gibi önemli yapılar da büyük ölçüde zarar görmüştür. Ancak, bu mirası korumak için herhangi bir kapsamlı restorasyon süreci başlatılmamıştır.

ICOMOS Türkiye'nin Antakya Tarihi Kent Merkezi üzerine hazırladığı raporda da vurgulandığı gibi, deprem sonrasında alınan kentsel dönüşüm kararları uluslararası standartlara uygun bir koruma süreci işletmek yerine, rant odaklı projelerin önünü açmış ve tarihi mirasın korunmasını ikinci plana itmiştir. Depremden sonra hızla yürürlüğe konan imar planı değişiklikleri, itiraz ve inceleme sürelerinin kısaltılmasıyla sürecin şeffaf ve katılımcı olmasını engellemiştir.

Antakya tarihi kent merkezi "riskli alan" ilan edilerek, koruma amaçlı değil, ticari projelerin önünü açacak bir yaklaşımla ele alınmıştır. Alanın Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na devredilmesiyle, Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın yürütmesi gereken restorasyon ve koruma çalışmaları geri plana itilmiştir. Tarihi mirasın korunması yerine kentsel dönüşüm projeleri hız kazanmıştır. Oysa tarihi kent dokularının korunması için bütüncül bir yaklaşıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Antakya Tarihi Kent Merkezi için hazırlanan Koruma Amaçlı İmar Planı'nın temel sorunlarından biri, alanın mekânsal, sosyal ve kültürel dokusunu dikkate almayan parçacıl bir bakış açısıyla ele alınmış olmasıdır. Planın kapsamı, kentsel ve kırsal peyzaj bütünlüğü içinde ele alınmamış, kent içinde nasıl bir yeniden yerleşim düzeni sağlanacağına dair temel sorular yanıtız bırakılmıştır. Bölgenin mekânsal planlamasında, sosyal bağlamı ve tarihi kimliğiyle uyumlu olmayan işlev değişiklikleri öngörülmüş, kültürel belleğin ve toplumsal sürekliliğin korunmasına yönelik bir çaba gösterilmemiştir.

Afete maruz kalan bir kentin geleceği ancak aşamalı, katılımcı ve bilimsel temellere dayalı bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Oysa kent merkezlerinde gerçekleştirilen planlama çalışmaları, tarihi dokunun korunmasına yönelik temel gereklilikleri karşılamamaktadır. Yurttaşların sürece dahil edilmesi gerekirken, halkın doğrudan katılımını sağlayacak mekanizmalar oluşturulmamış, planlama süreci kapalı kapılar ardında yürütülmüştür. Bu durum, kent dokusunun sadece fiziksel olarak değil, sosyo-kültürel ve ekonomik boyutlarıyla da yıkıma uğramasına neden olmuştur.

Sonuç olarak deprem yalnızca binaları değil, kentlerin kimliğini ve belleğini de yok eden bir felakete dönüşmüştür. Ancak asıl felaket, bu yıkımın ardından süregelen plansızlık, şeffaf olmayan kararlar ve rant odaklı projeler olmuştur.

Tarihi mirasın korunması, yalnızca fiziksel mekânın yeniden inşasının çok ötesinde, toplumun belleğini, kimliğini ve aidiyet duygusunu koruma meselesidir. Ancak mevcut yaklaşımla yeniden inşa edilen yalnızca yatırım odaklı yapılar olacak; tarih, kültür ve toplum ilişkileri enkaz altında bırakılacaktır.

Doğal Sit Alanlarında Hafriyat Dökümlerinin Yarattığı Ekolojik Tahribat

6 Şubat 2023 Depremlerinin ardından, afet bölgesinde yürütülen enkaz kaldırma çalışmaları, yalnızca kentleri değil, doğal alanları da ciddi bir yıkıma sürüklemiştir. Doğal sit alanları, sulak bölgeler ve tarım arazileri üzerinde hiçbir bilimsel değerlendirme yapılmadan yürütülen hafriyat döküm çalışmaları, telafisi mümkün olmayan ekolojik zararlar doğurmuştur. Kamu otoriteleri tarafından alınan hızlı ve denetimsiz kararlar, afetin neden olduğu tahribatı derinleştirmiş, doğal varlıkların korunmasına yönelik hiçbir somut adım atılmamıştır.

Bölgede yürütülen enkaz kaldırma faaliyetleri, enkazın çevresel etkileri gözetilmeksizin düzensiz bir şekilde doğaya bırakılmasıyla sonuçlanmıştır. Yapı molozlarının ve yıkıntı atıklarının kontrolsüz bir şekilde taş ocaklarına, dere yataklarına ve tarım arazilerine dökülmesi, toprak kalitesini bozarak bölgedeki ekosistemi tahrip etmiştir. Enkazın içeriğinde bulunan kurşun, asbest ve diğer toksik bileşenlerin hiçbir ayrıştırma sürecine tabi tutulmadan doğal ortamlara bırakılması, yalnızca yeraltı sularını kirletmekle kalmamış, aynı zamanda çevreye ciddi sağlık riskleri de yaratmıştır. Bu süreçte hafriyatın bertaraf edilmesine yönelik herhangi bir bilimsel metodoloji benimsenmemiş, yönetmeliklerde yer alan çevresel koruma ilkeleri kâğıt üzerinde bırakılmıştır.

Doğal sit alanları ve koruma altındaki ekosistemler, enkaz yönetimi konusunda gösterilen umursamazlığın en büyük mağdurları olmuştur. Özellikle Hatay, Maraş, Malatya ve Adıyaman'daki biyolojik çeşitliliği yüksek bölgeler, hafriyat dökümleri nedeniyle ciddi tehdit altına girmiştir. Zeytinlikler, mandalina bahçeleri ve diğer tarımsal alanlar moloz yığınlarıyla kaplanarak ekonomik kayıplara yol açmış, bu alanların yeniden tarıma kazandırılması neredeyse imkânsız hale gelmiştir.

Su kaynakları üzerindeki olumsuz etkiler ise göz ardı edilemeyecek kadar büyük bir sorundur. Hafriyatın bilinçsizce taşınması ve gelişigüzel depolanması, yeraltı ve yüzey sularının kirlenmesine neden olmuş, başta Asi Nehri ve Asi Nehrinin Akdeniz'e döküldüğü noktada yer alan Milehya Sulak Alanı olmak üzere bölgedeki akarsu ve göletler inşaat atıklarıyla dolarak ekosistem dengesini kaybetmiştir. Bununla birlikte, enkaz kaldırma sürecinde ortaya çıkan yoğun toz ve partiküller, hem insan sağlığını tehdit etmiş hem de doğal flora ve faunanın ciddi şekilde zarar görmesine sebep olmuştur.

Enkaz bertaraf sürecinin bilinçli bir şekilde planlanmaması, çevresel felaketi daha da büyüten bir etken olmuştur. Hafriyatın döküleceği alanların belirlenmesinde bilimsel esaslara uyulmaması, yurттаşların sürece dahil edilmemesi ve denetim mekanizmalarının işletilmemesi, plansızlığın en somut örneklerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Deprem bölgesinde yer alan doğal sit alanlarının korunması gerekirken bu alanlar âdeta bir atık sahası olarak kullanılmış, herhangi bir ekolojik restorasyon planı geliştirilmeksizin enkazın doğrudan doğaya bırakılmasına göz yumulmuştur.

Afet sonrası enkaz yönetiminin yalnızca fiziksel bir temizleme süreci değil, aynı zamanda ekolojik bir sorumluluk olduğu unutulmamalıdır. Enkaz bertaraf politikalarının

uluslararası standartlara uygun bir şekilde yürütülmesi, hafriyat atıklarının uygun depolama sahalarında ayrıştırılması ve geridönüşüm süreçlerinin etkin bir biçimde işletilmesi, doğal alanların korunması için elzemdir. Ancak, bugüne kadar alınan kararlar ve uygulamalar, bilimsel ve ekolojik kaygılar yerine, hızlı ve maliyet odaklı yaklaşımları ön planda tutmuştur.

Bu aşamada atılması gereken adımlar nettir: Afet sonrası doğal alanlarda oluşan tahribatın telafisi için ekolojik rehabilitasyon projeleri hayata geçirilmeli, hafriyat dökümlerinin doğaya verdiği zarar bilimsel açıdan incelenerek ilgili alanlarda restorasyon çalışmaları başlatılmalıdır. Ayrıca, enkaz yönetimi süreçlerinin yasal denetime tabi tutulması ve kamu otoritelerinin bu konuda şeffaf ve hesap verebilir bir tutum sergilemesi zorunludur. Aksi takdirde, afet sonrası yaşanan yıkım, yalnızca insan yaşamını değil, doğal yaşamı da geri dönüşü olmayan bir yok oluşa sürüklemeye devam edecektir.

Deprem, kentleri yıkarken deprem sonrası bilinçsiz ve kısa erimli anlık uygulamalar da doğal yapıyı yıkmıştır. Ancak asıl felaket, bu yıkımın ardından doğaya verilen zararın göz ardı edilmesi ve hiçbir bilimsel önlem alınmaksızın doğanın tahribatına izin verilmesidir. Eğer bu süreç bilinçli bir şekilde yönetilmezse, gelecekte yaşanacak afetlerde doğa ve insan yaşamı üzerindeki yıkım katlanarak artacaktır.

Depremlerin Tarımsal Hasarı ve Ekonomik Boyutu

Depremden etkilenen iller, Türkiye'nin tarımsal üretimi açısından kritik bir öneme sahiptir. Türkiye tarım alanlarının %16,9'u, meyvecilik yapılan alanların %26'sı, tarla tarımı alanlarının %16,2'si bu bölgelerde bulunmaktadır. Türkiye'de büyükbaş hayvan varlığının %13'ü, küçükbaş hayvan varlığının %17,8'i ve su ürünleri üretiminin %12'si bu illerden sağlanmaktadır.

Cumhurbaşkanlığı Strateji ve Bütçe Başkanlığı tarafından hazırlanan "2023 Kahramanmaraş ve Hatay Depremleri Raporu"na göre, toplam ekonomik kaybın 103,6 milyar dolar olduğu hesaplanırken, tarım sektörünün zararının yaklaşık 24,2 milyar TL (1,3 milyar dolar) olduğu belirlenmiştir. Sulama tesisleri, barajlar, göletler, arazi toplulaştırma projeleri ve hayvancılık sektöründe ciddi kayıplar yaşanmıştır. 8.241 büyükbaş, 64.260 küçükbaş hayvan telef olurken, 233.230 ağıl ve ahırdan 13.284'ü tamamen yıkılmış, 1,6 milyon arı kovanından 5.756'sı zarar görmüştür.

Tarımsal Üretimin Sürdürülebilirliği ve Tarım Alanlarının Kaybı

Deprem etkileri yalnızca fiziksel hasarla sınırlı kalmamış, aynı zamanda tarım alanlarında uzun erimli bozulmalara neden olmuştur. Özellikle Adıyaman, Kahramanmaraş ve Hatay gibi illerde tarım arazilerinin bozulması ve su kaynaklarının kirlenmesi, üretimin sürdürülebilirliğini tehdit etmektedir.

Deprem bölgesinde sulama altyapısı büyük ölçüde zarar görmüş, 140 depolama tesisinden 943.778 hektarlık sulama sahası etkilenmiştir. Su kaynaklarının verimli

yönetimi ve modern sulama sistemlerinin uygulanması, bölgedeki tarımsal faaliyetlerin yeniden canlandırılması için hayati önem taşımaktadır.

2023 yılı boyunca, hayvancılık ve bitkisel üretim için çeşitli destekleme programları devreye alınmıştır. 113.700 yetiştiriciye 473,7 milyon TL hayvancılık desteği sağlanmış, 198.800 işletmeye yem desteği verilmiştir. Depremde hayvanlarını kaybeden üreticilere toplam 5.804 büyükbaş, 43.317 küçükbaş, 548.810 kanatlı hayvan ve 26.318 arılı kovan dağıtılmıştır. Bununla birlikte, bu destekler hem kapsam hem de sürdürülebilirlik açısından yetersiz kalmıştır.

“2025 Yılı Yatırım Programı” kapsamında, 511 milyar TL’lik yatırım öngörülmüş olsa da tarım sektörüne ayrılan bütçenin, zararların giderilmesi için oldukça yetersiz olduğu belirtilmiştir. Deprem sonrası kırsal kalkınma projeleri, tarımsal altyapı yatırımları ve sürdürülebilir üretim için ayrılan kaynaklar artırılmalıdır.

Depremlerin tarım ve gıdaya etkileri 2025 yılı ve sonrasında aşağıdaki başlıklarda bütüncül bir yaklaşımla ele alınmalıdır:

Bölgede Yeniden İnşa Çalışmaları ve Tarım Alanları:

Deprem sonrası yeniden inşa sürecinde tarım alanları, meralar, dikili araziler depremden ders alınmayarak yeniden imara açılmaktadır. Deprem sonrası ortaya çıkan enkaz (inşaat ve yıkıntı atıkları), doğru bir şekilde bertaraf edilemediği için yeraltı sularına, tarım arazilerine, bitki örtüsüne, çevre ve insan sağlığına zarar vermektedir. Mutlak tarım arazilerine devlet tarafından kira karşılığı Konteyner ve çadır kentler yapılırken tabanlarına dökülen moloz ve betonlar bu alanların tarım dışına çıkmasına neden olmuştur. Tarım alanlarının, orman alanlarının ve yeşil alanların imara açılması engellenmeli, tarımsal üretim alanlarında yaşanan talan süreci derhal sonlandırılmalıdır.

Tarım Alanlarındaki Fiziksel Zararlar:

Depremler özellikle Kahramanmaraş, Gaziantep, Adıyaman, Hatay ve Osmaniye gibi illerde geniş tarım alanlarını tahrip etmiştir. Bu illerde, üretim yapılan tarım arazileri, sera alanları, depolar, sulama altyapıları ciddi şekilde zarar görmüştür. Bölgede üretilen bazı ürünlerin üretim kapasitesinde büyük azalmalar yaşanmıştır. Fiziki zararların gecikmeden giderilmesi gerekmektedir.

Çiftçilere Destek ve Yeniden Yapılanma Çabaları:

Devlet, depremzede çiftçilere çeşitli destek programları başlatarak tarım faaliyetlerinin yeniden başlamasına yardımcı olmayı hedeflemiştir. Bu kapsamda, kredi ve hibe destekleri, zarar gören üreticilerin tazmin edilmesi gibi adımlar atılmıştır. Ayrıca, enkaz kaldırma ve altyapı onarımları için hızlı bir şekilde kaynaklar sağlanmaya çalışılmıştır. Çiftçilere verilen destekler yetersiz olup artırılmalıdır.

Gıda Fiyatlarındaki Artış:

Depremler özellikle tarım ürünlerinin üretiminde yaşanan aksaklıklar nedeniyle gıda fiyatlarının artmasına yol açmıştır. Bu durum, özellikle temel gıda maddelerinin fiyatlarını etkilemiştir. Üretim bölgelerindeki tahribat, arz-talep dengesini bozarak fiyatların

yükselmesine sebep olmuştur. Sorunun çözümü için deprem illerine özel önlemler alınmalıdır.

Bölgede Yeni Tarım Teknolojileri:

Deprem sonrası, tarım alanlarında yeniden yapılanma sürecinde modern tarım teknolojilerine olan ilgi artmıştır. Tarımda dijitalleşme, su verimliliği sağlayan yenilikçi sulama sistemleri gibi teknolojiler kullanılarak verimliliğin artırılması hedeflenmektedir. Ayrıca, deprem sonrası tarımın daha sürdürülebilir hale getirilmesi için çeşitli projeler üzerinde çalışılmaktadır. Bu çalışmalar desteklenmelidir.

İklim Değişikliği ve Tarım Üzerindeki Etkiler:

2023 yılı ve sonrası Türkiye’de iklim değişikliğinin etkileriyle yüzleşmeyi gerektirmiştir. Tarımda su kaynaklarıyla ilgili problemler ve aşırı hava koşulları üretimi olumsuz etkileyebilmektedir. Depremlerle birlikte bu etkiler daha da belirginleşmiş, bu yüzden hem afet yönetimi hem de sürdürülebilir tarım uygulamalarına olan ihtiyaç daha da artmıştır. GAP boyutunda başlatılan yeni çalışmalar hızlandırılarak projenin tarım boyutu tamamlanmalıdır.

Su Kaynaklarının Yönetimi ve Sıkıntılar:

Depremler özellikle sulama altyapısına büyük zarar vermiştir. Sulama sistemlerinin tahrip olması, yerel su kaynaklarının azalması veya kirlenmesi gibi sorunlar tarımda su kullanımını daha da kritik hale getirmiştir. Bu nedenle, afet sonrası su kaynakları yönetimi üzerine çalışmalar yapılmıştır. Su verimliliği sağlayan modern sulama sistemlerinin ve yağmur suyu toplama projelerinin önemi artmıştır.

Tarımda Çeşitlilik ve Alternatif Üretim Modelleri:

Depremler yalnızca mevcut tarım arazilerinin tahrip olmasıyla kalmamış, aynı zamanda bu durum, çiftçilerin gelir kaynaklarını da tehdit etmiştir. Bu bağlamda, çiftçilerin daha dirençli ve alternatif üretim modellerine yönelmesi gerektiği vurgulanabilir. Örneğin, daha az suya ihtiyaç duyan veya zorlu iklim koşullarına dayanıklı ürünlerin yetiştirilmesi teşvik edilebilir. Tarımda çeşitliliği artırmaya yönelik stratejiler, çiftçilerin gelecekteki olası afetlere karşı daha sağlam durmalarını sağlayabilir.

Depremin Hayvancılık Üzerindeki Etkileri:

Bitkisel üretim kadar hayvancılık da depremden etkilenmiştir. Depremler, özellikle küçükbaş ve büyükbaş hayvanların yaşam alanlarını ve barınaklarını tahrip etmiştir. Hayvanların kaybı, et ve süt üretiminde azalmaya yol açmıştır. Deprem bölgesindeki hayvancılık faaliyetlerinin yeniden başlaması için özel teşvikler ve destekler sunulmaya çalışılmış, hayvan sağlığına yönelik acil tedbirler alınmıştır. Küçükbaş, büyükbaş, kanatlı, arıcılık ve su ürünlerine yönelik hayvancılık destekleri artırılarak devam etmelidir.

Kırsal Alandaki Göç ve İşgücü Kaybı:

Depremler sonrasında kırsal alanlardan şehir merkezlerine doğru ciddi bir göç hareketi gözlemlenmiştir. Bu, tarım alanlarında işgücü kaybına yol açmıştır. Çiftçilerin ve tarım işçilerinin geri dönmesi için psikolojik destek programları ve ekonomik teşvikler devreye girmiştir. Bunun yanı sıra, tarımda istihdamı artırmaya yönelik köyde yaşamayı cazip hale

getirecek projeler geliştirilmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Bölgeden göçün tarımsal üretim üzerine olabilecek olumsuz etkisinin azaltılması için tarım işçisi istihdamının teşvik edilmesi ve çiftçilerin üretimden vazgeçmelerinin önlenmesini sağlamak üzere gerekli tedbirler gecikmeden alınmalıdır.

Gıda Güvenliği ve İhracat:

Depremler yerel üretim zincirlerini olumsuz etkileyerek gıda güvenliğini tehdit etmiştir. Türkiye'nin özellikle bu bölgelerdeki üretiminin azalması, iç pazarın yanı sıra ihracat üzerinde de baskı oluşturmuştur. İhracat pazarlarında Türkiye'nin rekabet gücü azalmış olabilir. Bu nedenle, alternatif üretim bölgeleri oluşturulması, gıda arz güvenliğini sağlamanın önemli yollarından biri haline gelmiştir.

Kimyasal İlacın ve Gübrenin Temini ve Kullanımı:

Deprem bölgelerinde tarımsal üretimi sürdürebilmek için tarım ilaçları, gübreler ve diğer üretim girdilerinin temini büyük önem taşımaktadır. Depremler bu tedarik zincirlerinde aksamalara yol açmıştır. Hükümet, yerel üreticilerin bu girdilere ulaşabilmesi için çeşitli kolaylıklar sağlamıştır. Tarım sektöründeki bu aksaklıkların uzun vadede çözülmesi için depremzedelere yönelik teşvikler bu tür tedarik zincirlerinin güçlendirilmesi gerektiğini göstermiştir.

Yerel Tarımın Yükselişi:

Deprem sonrası yaşanan sıkıntılar, tarımda daha sağlıklı ve doğal üretim yöntemlerine olan ilgiyi artırmıştır. Yerel üreticiler, organik tarım ve doğa dostu üretim yöntemleriyle daha güvenli ve çevreye duyarlı ürünler yetiştirme konusunda teşvik edilmeye başlandı. Bu da gıda güvenliğine katkıda bulunacak yeni bir eğilim olarak öne çıkmıştır.

Afet Eğitimi ve Tarımda Afet Yönetimi:

Depremler, tarım sektöründe afet hazırlığı konusunda ciddi boşluklar olduğunu ortaya koymuştur. Çiftçilere yönelik afet eğitimleri, tarım sigortası sisteminin yaygınlaştırılması ve afete dayanıklı tarım sistemlerinin oluşturulması gibi önlemler gündeme gelmiştir. Bu eğitimlerin deprem, sel ve diğer doğal afetlere karşı daha hazırlıklı bir tarım sektörü yaratılması için önemli olduğu söylenmelidir.

Kırsal Kalkınma ve Altyapı Yatırımları:

Depremden sonra kırsal kalkınma projeleri ve altyapı yatırımları gibi tarım sektörü için gerekli altyapı, sulama, nakliye ve depolama sistemlerinin yeniden inşası, verimli bir üretim için önemli adımlar haline gelmiştir. Bu yatırımlar, yalnızca afet sonrası yeniden toparlanmayı değil uzun vadeli kalkınmayı da hedeflemelidir. Yeterli bütçe ayrılarak altyapı çalışmaları hızla tamamlanmalıdır.

Kırsal Yerleşim Yatırımları:

Kırsal kesimde ve nüfusu 20 binin altındaki yerleşim yerlerinde daha büyük ölçekte oluşan hasar dikkate alındığında söz konusu yerleşim yerlerinde mühendislik hizmeti alınması, bina yapımında fen ve sanat kurallarına uyulması hususunda denetimlerin sıklaştırılması ve ruhsatsız yapılara izin verilmemesi gerekmektedir.

Siyasi Sorumluluk: Felaketin Faturası Kime Kesilecek?

Deprem, bir doğa olayıdır. Ancak bir depremin büyük bir yıkıma ve on binlerce insanın hayatını kaybetmesine neden olup olmayacağını belirleyen şey, siyasi ve yönetsel tercihlerdir. Türkiye, aktif fay hatları üzerinde bulunan bir ülke olarak bu tür felaketlere hazırlıklı olmak zorundadır. Ancak iktidarın bilimsel uyarıları görmezden gelen, rantı ve çıkar ilişkilerini halkın can güvenliğinin önüne koyan yönetim anlayışı, 6 Şubat Depremlerini iki yıldır çözölemeyen bir toplumsal felakete dönüştürmüştür.

Bugün, bu felaketin sorumluluğunu taşıyan hiçbir kamu yöneticisi hesap vermemiş, hiçbir siyasi yetkiliden hesap sorulamamıştır. Üstelik, deprem bölgesindeki temel insani ihtiyaçlar hâlâ karşılanamazken iktidar yalnızca inşaat projeleriyle övünerek krizi yönettiğini anlatmaktadır.

Hangi Kararlar Depremi Bir Felakete Dönüştürdü?

- **İmar Afları ile Denetimsiz ve Kaçak Yapılaşmanın Önü Açıldı:**

2018’de çıkarılan imar barışı yasasıyla Kahramanmaraş, Hatay, Adıyaman gibi illerde toplam 294 bin kaçak binaya yapı kayıt belgesi verildi. Bu binalar denetim süreçlerinden muaf tutuldu ve depremin ardından en büyük yıkımı bu yapılar yaşadı. Depremden hemen önce seçim yatırımı olarak yeni bir imar affı duyurulmuştu, uyarılarımız dinlenmedi, depremle birlikte apar topar gündemden çekildi. Şimdi dünden hiç ders alınmadığının en açık göstergesi; gündemde yeni imar aflarının, yeni sermaye barışlarının dedikodularının dolaştırılmasıdır.

- **Yeşil Alanlar ve Toplanma Alanları Yok Edildi:**

Yapılaşmanın plansız ve düzensiz gelişimi nedeniyle konut bölgelerinin insan yükü ve konut yoğunluğu artmıştır. Bu yük ve yoğunluğun bir diğer etkisi de yeşil alanlar ve toplanma alanlarının çeşitli gerekçeler gösterilerek imara açılmasıdır. Düzensiz, plansız ve bitişik nizam yapı üretimi; yaşam boşlukları oluşturulmamış parseller nedeniyle afet anlarında yapıların birbiri üzerine yıkılmasına ve arama kurtarma çalışmalarının yürütölememesine neden olmuştur.

- **Kamusal Denetim Mekanizmaları Tasfiye Edildi:**

Yapı denetim sistemi kamusal bir model yerine, ticari kaygılar güden özel denetim şirketlerine devredildi. Müteahhitlerin kendi denetim firmalarını seçebilmesi, denetim süreçlerinin bağımsızlığını yok etti ve yapı güvenliği tamamen piyasa koşullarına bırakıldı.

- **Afet Yönetimi ve Kriz Planlaması Yok Sayıldı:**

Türkiye Afet Müdahale Planı (TAMP), kâğıt üzerinde kaldı. Deprem sonrası arama kurtarma ekipleri bölgeye ulaşamadı, koordinasyon sağlanamadı ve binlerce insan

enkaz altında saatlerce, hatta günlerce kurtarılmayı bekledi. Bugün TAMP'ın bütün yönleriyle hayata geçirilmesi için nelerin yapıldığı, öte yandan yaşanan büyük felaketten çıkarılan sonuçlar uyarınca güncellenip güncellenmeyeceği de -örneğin meslek odalarını kapsayan bir afet yönetimi planlamasının olup olmayacağı- hâlâ belirsiz...

- **Devletin Kurumları Rant ve Çıkar İlişkilerine Teslim Edildi:**

Afet sonrası en büyük görevlerden biri hızlı ve etkin insani yardım organize etmek olmalıydı. Ancak Kızılay, deprem bölgesine yardım götürmek yerine, çadırları ve gıda malzemelerini satışa çıkardı. Dayanışma gönüllülerinin acil durum anında tüm ülke çapında örgütlenerek topladığı ve ancak afet günlerinde yurttaşların ihtiyaçlarını karşılaması amaçlanan sarf malzemeleri bugün bile depremzedeler tarafından kullanılmak zorundadır.

- **Hukuk Mekanizması İşletilmedi, Sorumlular Hesap Vermedi:**

Bugüne kadar yıkılan binaların yapımından ve denetiminden sorumlu kamu görevlileri yargılanmadı ve cezalandırılmadı. 1999 Marmara Depremi sonrası sorumluların cezasız kalması gibi, 6 Şubat Depremlerinin de hesabı sorulmadı.

Adalet Yerini Bulacak mı?

Ancak, halkın bu enkaz altında bırakılmasına neden olanlar hâlâ iktidarda, hâlâ karar alma mekanizmalarının başında ve hâlâ hesap vermekten kaçınıyorlar. Eğer bu süreç böyle devam ederse, bir sonraki büyük depremde de benzer felaketin yaşanması kaçınılmazdır.

Adalet arayışında mücadele eden herkesin aklında yanıtları bulunamayan soruların sayısı her geçen gün artmaktadır. Örneğin Adıyaman'daki Grand İsis otelinin davasında bilinçli taksirle birden fazla kişinin ölümüne ve yaralanmasına neden olma suçundan 18 yıl ceza verilirken, cezalarda iyi hal indirimine gidilmiştir. Yaklaşık iki yıl süren ve açıklanan kararla toplumun vicdanının soğuması engellenmiştir.

Buna karşın ülkemizdeki riskli yapı stokunun varlığının hemen herkes tarafından bilinmesine, TMMOB ve ilgili tüm kuruluşların önlem alınması gerektiğini bilimsel gerekçelerle ortaya koyması ve bu önlemlerin neler olduğunu söylemesine karşın 23 yıldır hiçbir girişimde bulunmayan, imar aflarıyla risk üzerine risk yaratan, yapıların nihai denetimini yapan yöneticiler ve karar alıcılar, mühendis-mimarlar verilen cezalar sonucu aklanmak istenmiştir.

Deprem nedeniyle yıkılan binada can kaybı oluşmuşsa ne zaman, hangi koşullarda, hangi mevzuata göre proje hazırladığı, kontrol ettiği, uyguladığı önemli olmaksızın mühendisler-mimarlar tutuklu yargılanmıştır. Soruşturma süreçlerinde hazırlanan bilirkişi raporlarında depremde yakınlarını kaybeden ve aynı zamanda depremzede olan meslektaşlarımız, idarenin denetiminden ve onayından geçen projelerinde yıkıma sebep olup olmayacağı

dahi ortaya konulmamış eksiklikler nedeni ile doğrudan yıkımdan sorumlu tutulmakta, asli kusurlu olarak gösterilerek, suçlanmakta ve cezaevlerinde tutuklu bulunmaktadır.

İmar afları, planlamalar, zemin seçimleri, denetimsizlik gibi sistematik zafiyet ve sorunlar göz ardı edilip, siyasi ve idari kararları yok sayılıp, sadece meslektaşlarımızın kovuşturmaya tabi tutulmaları, adaleti sağlamaktan ziyade yeni adaletsizliklere yol açmaktadır. Yaşanan süreçte mühendis mimarlara yönelik tutuklamalar bir tedbir olmaktan çıkmış öne alınmış ceza gibi uygulanmaya başlanmıştır. Meslektaşlarımız ise kendilerine yönetilmiş suç isnadı nedeniyle zan altında kalmış ve toplum nezdinde itibarları zedelenmiştir.

6 Şubat Depremlerinin yaratmış olduğu yıkımda sorumluluğu bulunan herkesin yargı önüne çıkarılması ve bu kişilerden hukuk nezdinde hesap sorulması gerekirken riskli yapıların imalatına izin veren, denetimsizliğin önünü açan, sermayenin kârlılığını artırmak için imalat sonrası tüm olumsuzluklara göz yumanlar cezasız, hatta soruşturmasız bırakılmıştır.

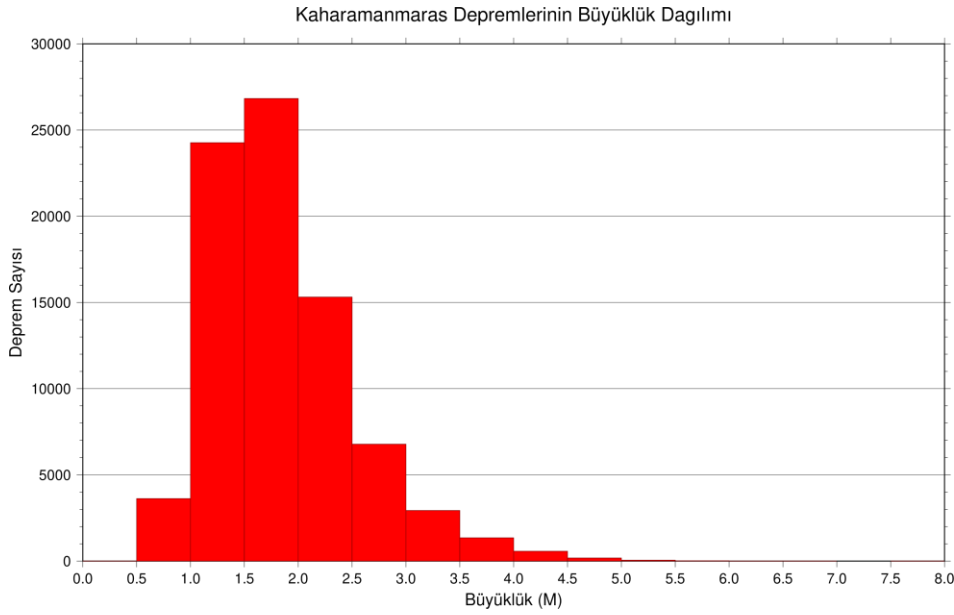
Hak arayışları ise kendini birçok alanda göstermektedir. Zorunlu göçün yurtsuz bıraktığı yüzbinlerce insanın geleceği belirsizdir. Yaşamın yeniden kurulması için çalışan yurttaşların sesleri her geçen gün kısılmaktadır.

İçinden geçtiğimiz ekonomik krizin etkilerini birinci elden depremzedeler yaşamakta, plansız iktisadi uygulamalar ve plansız kentleşmenin faturası, sertleşen kriz koşulları ve dolaylı vergilerle tüm yurttaşlara kesilmektedir.

Doğa olaylarına, afetlere, insan kaynaklı felaketlere karşı toplumun tüm kesimlerinin bilinçlendirme ve eğitim çalışmalarına olan gereksinimi ise mevcudiyetini koruyor. Afetlerle baş etmeyi, çocukluktan başlayarak öğrenmek ve afetlere karşı her an hazır olmak için sık sık uygulama yaparak davranış alışkanlıkları edinmek bir zorunluluk. Oysa bırakınız en temel ilkyardım eğitimlerinden geçmiş olmayı, afet anlarında sığınacağımız yerleri ve toplanma alanlarını bile bilmiyoruz. Dahası, bunların birer yurttaş hakkı olarak devletten istenmesi gerektiğine ilişkin bilinçten de uzağız; hem de bir afet ülkesinin hayatları her şeyden ucuz yurttaşları olmamıza karşın...

İkinci yılın sonuna geldiğimiz şu günlerde, bölgedeki depremlerin bir süre daha devam etmesi beklenmektedir; ancak, bunun ne zaman sona ereceği bilinmezliğini sürdürüyor. Bu bölge dışında ülkemizin farklı noktalarında da deprem oluşumları devam edecektir. Kısacası deprem olgusu Türkiye'nin bir gerçeğidir. Geçmişte yaşadığımız gibi gelecekte de bu tür büyük depremlerle yüzleşeceğimiz gün gibi açıktır. Depremleri yok etme, önleme, önceden tahmin etme gibi yeteneklerimiz ve gücümüz maalesef yoktur. Ancak, depremlere karşı ayakta kalmayı, yok olmamayı, yıkılmamayı, dirençli olmayı başarabilecek bilgi birikimiz vardır. Fakat bunlar, uygulanan yanlış politikalara, aç

gözlülüğe, bitmek bilmez rant iştahına, eğitim eksikliğine ve etik ihlallere kurban edilmektedir (Şekil 4).

Şekil 22- 6 Şubat 2023 tarihinden 1 Şubat 2025 tarihine kadar geçen iki yıl boyunca bölgede meydana gelen depremlerin büyüklük dağılımları

Bugünden iki yıl öncesine baktığımızda gördüğümüz derinlemesine bir karanlık, gördüğümüz çözümsüz bırakılmış sorunlar, gördüğümüz hiçbir felaketten ders almayı becerememiş bir siyasi iktidardır.

İki yıldır milyonlarca yurttaşın adalet arayışı, yakınlarını kaybedenlerin adalet çılgınlıkları, beden bütünlüğünü kaybedenlerin çaresiz bekleyişleri, evlerini kaybeden, yurtsuz kalan depremzedelerin insanca yaşam mücadelesi devam etmektedir.

Şimdi soru şu: Bu yıkımın hesabı sorulacak mı, yoksa siyasi irade bir kez daha sorumluluktan kaçmayı başaracak mı?